

februarie 2014

PISANI SÂNGEORZENE
— Spiritualitate, Istorie și Tradiție —

ANUL III, NR. 2, FEBRUARIE 2014

PISANII SÂNGEORZENE

Revistă de spiritualitate, istorie și tradiție locală

Fondatori: profesor **FLORIN HODOROGA**
teolog **ALEXANDRU DĂRĂBAN**

REDACȚIA: *Casa de Cultură Sângeorz-Băi, str. Republicii nr.33, jud. Bistrița-Năsăud; E-mail:*
florin.hodoroga@gmail.com
Jucu, str. Jucu-Herghelie nr. 67, jud. Cluj; E-mail: adaraban17@yahoo.ro;
alexandrudaraban53@gmail.com

TEHNOREDACTARE: *Alexandru Dărăban*

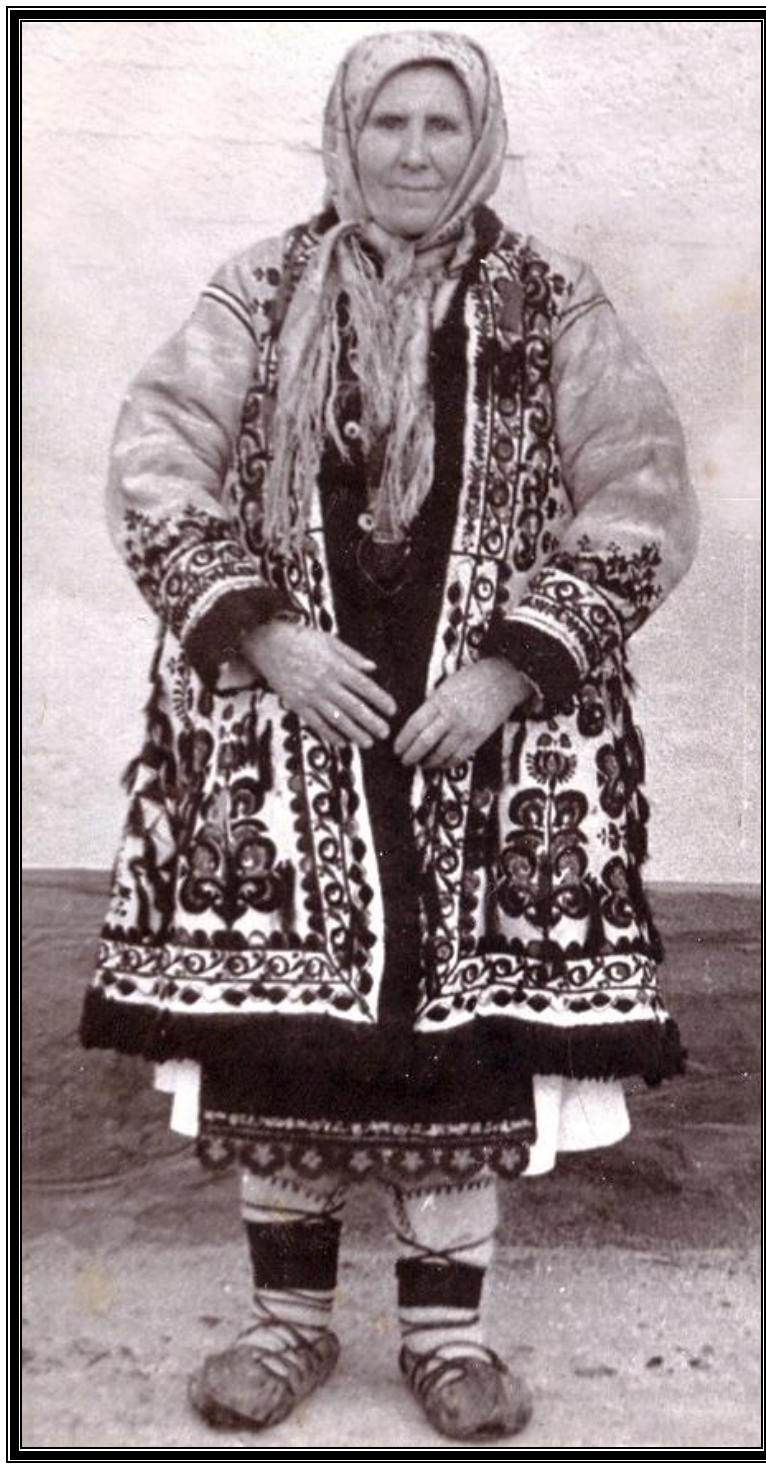
COPERTA I: DR. LAURENȚIU OANEA

COPERTA IV: Cu cofa după borcut (fotografie din arhiva artistului Maxim Dumitraș)

ISSN 2285 – 8229
ISSN-L 2285 – 822

TRADIȚII

Fotografie din arhiva artistului Maxim Dumitraș

Fotografie din arhiva artistului Maxim Dumitraș

Cântece poporane

- Culese de pe Valea Someșului -

Culese de SÂNGEORZANUL

Frunză verde de bujor
Hei bădiță bădișor!
Asar-am trecut pe coastă
Pe din sus de casa voastă;
Măta-n casă te sfădea
Și de mine rău zicea!
Spune-i bade mâne-ta
Că de s-ar măcina
Pe moară ca fărina
De ne-om fo dragi, ne-om lua.
Spune-i mâne-ta așa
Că noi atunci ne-om lăsa
Când măta ne-a număra
Câte fire-s într-o țară
Câte zile-s într-o vară

Și penele de p-un cuc
Și frunzele dintr-un nuc
Holdele de p-un tăpșan
Și zilele dintr-un an.
Nici atunci n-a fi așa
Că noi atunci ne-om lăsa
Când măta mi-a semăna
Strat de mac în vârful de ac,
De-a vedea că macu crește
De lăsat tragă nădejde,
De-a vedea că macu sacă
Spune-i mâne-ta să tacă.

Câte care-s pe ogoare
Toate suie și coboară
Numai caru mândrului
Șede-n vârful dealului
Nice suie, nici coboară
Bate-și boii de-i omoară¹.

---

¹ **Sângeorzanul**, *Cântece poporane de pe Valea Someșului*, în „George Lazăr”, Bârlad, Anul I, nr. 9, 15 decembrie 1888, p. 280.

Mari-s munții la Ineu,
Da-i mai mare doru meu.
Munții la Ineu se gată,
Doru badii niciodată.
Munții la Ineu se ciuntă,
Doru badii nu se uită.

***

Ce folos bade de noi
Că ne-am iubit amândoi
Eu acasă, tu la oi.
Bădiță cruce de brad,
Dragostea nostr-a bănat.
Bade cruce de stejar,
Dragostea noastră-n zadar
Că ne-am iubit așa rar.
Bade cruce de molid,
Dragostea nostr-a urât
Că așa rar ne-am iubit.

***

Nu știu bade ce ți ție
De m-ai lăsat cu mânie
Nu știu bade ce-ai pățit
De m-ai lăsat de urât.
Buzele celi narambii
Spune bade cui le ții,
Buzele de măr mărunț
Pleacă-le să le sărut.
Bădiță cruce de-argint
Amândoi ne-am potrivit.
Bădiță cruce de-aramă
Amândoi suntem de-o samă¹.

---

¹ *Ibidem*, nr. 10, 15 ianuarie 1889, pp. 302-303.

RESTITUIRI

A apărut :

De curând a apărut în vitrinele librărilor volumul de versuri al cunoscutului poet ardelean LUCIAN VALEA, cu titlul «Întoarcerea lângă pământ». Noua operă a acestui inspirat stihuitor, fiu al Ardealului românesc, prezintă în condiții tehnice desăvârșite un mănunchiu de alese poezii în care pulsează cu putere dragostea noastră de pământul românesc, de tot ce e al nostru și specific numai nouă. Asupra acestui volum de versuri care face cinste literelor românești cât și mai ales scrișului ardelean, vom reveni într-o cronică viitoare. De data aceasta ne facem însă datoria de a anunța apariția acestei cărți cetitorilor noștri care și-o pot procura chiar dela Administrația ziarului nostru, trimițându-ne costul de lei 150.

Facsimil din periodicul „Ardealul”, București, 26 septembrie 1942

telor mari. Judecata lui era om-1-princepa

H A B S B U R G

— FRAGMENT —

Treaz, Monarhul stă, privește la furtuna ce s'agită...
Și prin noaptea, care curge de blestem călăuzită,
Printre munții grei, de neguri, ce se nărue vuind,
Printre fulgere, ce'n fändări din țarie se desprind,
Și prin gemațul pădurii și al apelor umflate, —
Ochiul regelui, ca fierul printr'o inimă, străbate...

Vede neamuri de robie cum se scutură 'ntr'o clipă,
Vede brațe ridicate și cătușele'n risipă,
Iar prin zgomotul, ce crește de abia'l încape zarea,
Ca un monstru se'ntr'aripă și se'nalță Răzbunarea...
Curge părul ei în nouri de catran, și funerară
Flutură a ei hlamidă, destrămată 'n limbi de pară,
Iar când vântul o agită, de asvârle'n cer scânteii,
Patru zări, înspăimântate, gem sub aripele ei...
Iadul gurii însetate se lărgeste, mai aproape,
Are brazde-adânci pe frunte, lame lucii sub pleoape, —
Corbi, în stoluri, tac cerul și 'mprejurul ei se strâng,
Hăuc de țipăt munții și adâncurile plâng...

Mugete prelungi, fantome, vin din zare...
Tremură Monarhul, groaza-l sfâșie cu mii de ghiare,
Ochii-i, aiuriți, îngheață ca și inima sub fier,
Pe când monstrul umple spațiul din țărână până'n cer...
București 1914.

VASILE AL. GEORGE

Facsimil din periodicul „Ardealul”, 23 martie 1941

Suspînul meu!

A. P. ALEXI

Ador cu pietate o țărișoară-aleasă,
O mândră grădiniță, un magic rai ceresc;
S-o văd eliberată de lanțul ce-o apasă,
E visul meu de aur și ținta ce-o doresc.

Prin văi, prin stânci și peșteri, prin munți cu coamă mare,
Pe unde numai soarta alungă-al meu destin,
Gândirea mi se pierde la crunta-i lamentare,
Iar inima-mi se-neacă în plâns și-amar suspîn.

În zori de dimineață în ora rugăciunii
Transmit a mea durere la tronul părintesc;
Rog cerul s-o salveze de unda pârâciunii,
Să cruțe-a mea țărână de zbiciul tiranesc.

Aștept, aștept cu sete să văd zâna dreptății
La popor să împartă veșmânt sărbătoresc;
Aștept să celebreze la altarul libertății! ...
Și nunta ce-o dorește poporul românesc! ...

În dar însă-a mea rugă, deșartă așteptare,
În dar tot întind mâna și scot adânc suspin;
Căci marea nedreptate, tortură-ngrozitoare,
În loc să mai încete, mărește al meu chin...

O lege dacă este mai sfântă și mai mare,
Și legea.aceea e dreptul, al omului altar:
Atunci mă mir, oh doamne, cum poți avea răbdare
Să sufere o mamă ca sclava-n lanț barbar.

Salvează, dar, oh doamne! Pe mama mea amată
Din lanțul ce-o apasă, din jugul strivitor!
Împarte ginei mele de secol maltrată
Unirea-n simțăminte... și-un splendid viitor!

ROMÂNIA ȘI STATUL ROMANO-CATOLIC UNGURESC DIN TRANSILVANIA

- Interpelare dezvoltată în ședința Senatului din 12 februarie 1932 –

Dr. LAURENȚIU OANEA

D-I Mihail Sadoveanu, președinte: D-lor senatori, se intră în ordinea zilei. D. Senator Oanea are cuvântul, pentru a-și dezvolta interpelarea d-sale în chestiunea statusului romano catolic din Ardeal.

D-I Laurențiu Oanea: D-le președinte, d-lor senatori, de la 21 decembrie 1931, când s-a ridicat pentru prima dată în fața aceluia Înalț Corp chestiunea statului romano-catolic din Ardeal, și când mi-am permis să anunț o interpelare în această chestiune, s-a întâmplat un fapt de o extraordinară gravitate, care nu trebuie să ne scape din vedere nici nouă și în special, nu trebuie să scape din vedere onoratului guvern. În cursul lunii noiembrie, anul trecut, d-l prim-ministru, în calitate de ministru al cultelor și instrucțiunii publice, a socotit că este necesar să oprească, în interesul prestigiului și siguranței acestui stat, adunarea generală convocată pe ziua de 19 noiembrie 1931, de celalt „stat”, care

se numește „Statul catolic” – stat neloial, în statul nostru național.

D-I Iosif Șandor: Status nu stat.

D-I Elemer Gyarfas: Status nu stat.

D-I Laurențiu Oanea: D-le președinte, d-lor senatori, Consiliul de miniștri a luat măsura – după mine, deplasată – ca să se înceapă, cu privire la situația statului catolic, convorbiri cu Sf. Scaun, cu care, în baza Concordatului pus în aplicare astăzi, suntem în raporturi diplomatice, de la statul nostru, la singurul „Stat catolic”, ce poate să existe în univers, pe lângă statele politice – statul Vaticanului.

Trebuia ca fiecare cetățean onest al acestei țări și fiecare instituție din cuprinsul ei, să aștepte cu răbdare soluțiunile, pe care onor. guvern le va da, după ce pe cale diplomatică va ajunge la cunoștința punctului de vedere al Sfântului Scaun în această chestiune.

Contrar acestei cuviințe, reprezentanții Statului catolic din Ardeal au trecut peste autoritatea reprezentantului Sfântului Scaun în România, care este Sanctitatea Sa Nunțiu Apostolic, peste autoritatea Excelenței Sale d-lui Arhiepiscop și Mitropolit al Bisericii Catolice, reprezentant al catolicismului aci în Senat,

ca senator de drept, - au trecut peste autoritatea guvernului nostru, și s-au dus direct la Roma, la Sf. Scaun, ca să justifice acolo punctele lor de vedere, ca și când în această țară nu ar exista rânduieii, nu ar exista legi, nu ar exista o ierarhie și nu ar putea exista disciplina și sancțiunile necesare, la un moment dat.

Rezultatul l-ați văzut astăzi. Atât prin poștă cât și personal vi s-a distribuit – în vederea interpelării mele – această broșură intitulată „Statusul romano-catolic din Transilvania”, o broșură care cuprinde punctele de vedere ale acestui organism, pe care am îndrăznit să-l numesc periculos statului nostru și pe care înțeleg astăzi să-l combat și să arăt lipsa lui de orice temeii istoric, juridic și canonic. Stăruiesc asupra acestui din urmă punct, pentru că, după ce d-l prim-ministru, în calitate de ministru al cultelor, a luat, cu energie, dispozițiuni în contra acestui organism care nu vrea să se supună Departamentului Cultelor, o singură chestiune a mai rămas în îndoială în fața înaltului nostru guvern: chestiunea canonicității acestei instituțiuni. Pentru a soluționa și această problemă a canonicității, guvernul a găsit de bine ca să dea delegație d-lui ministru al justiției, Valer Pop, - care are calitatea de unit și ne servește spre cinste nouă uniților din acest stat, și care are consimțământul nostru al obșteii unite din această țară cu Biserica Romei – căci d-sa este președintele „Agrului”, adică al Asociației generale a românilor uniți din România, (apaluze), care înțelegem și noi, la un moment dat să reacționăm, însă în cadrul canoanelor și în cadrul legilor în materie bisericească.

Trebuia să se aștepte ca mai întâi să meargă la Roma delegatul guvernului nostru, d-l ministru al justiției și să elucideze acolo această chestiune a canonicității Statului romano-catolic dinn Ardeal.

Totuși, statul catolic a trimis reprezentanți, peste capul tuturor, la Roma. Dar, la Roma, d-lor senatori, conducătorii Statului catolic nu au prezentat această broșură candidă pe care ne-au trimis-o nouă, ci, ca să facă impresie, au prezentat o ediție latinească cu un text în parte diferit și tendențios, și cu o copertă în culorile galben-alb, ale Vaticanului, pentru ca, de la început să arate loialitatea directă față de Roma, cu disprețul românilor și al României.

Statul romano-catolic unguresc a fost și a rămas dușmanul românilor

D-lor senatori, când am anunțat interpelarea mea, spuneam că acest organism este o rană pe corpul neamului românesc de pretutindeni și în special pe corpul nostru, al românilor din Ardeal.

Să-mi permiteți să mă explic.

Fără a fi fatalist, de acest Stat catolic totdeauna am avut o teamă; și sub regimul unguresc, pentru că el ne-a adus cea mai mare lovitură și sub regimul românesc, pentru că la toate încrucișările istoriei noastre, el a avut un rol păgubitor. Și astăzi păgubește statului.

Voi reține șase momente din trecutul istoric al nostru, cu care voi dovedi și nu voi putea fi combătut că așa este.

1. D-lor senatori, la pagina 7 din acest memoriu, prezentat Sfântului Scaun, cu laudă, cu fală, pentru dumnealor, Statul catolic spune că dumnealor sunt autorii Unirii unei părți a Românilor din Transilvania cu Roma.

Așa este. Aceasta însă, pentru noi românii din Transilvania, pentru timpurile de atunci, a însemnat o mare lovitură, pentru că ne-am despărțit corpul românesc din Transilvania în două. (Aplauze prelungite).

Și dacă ulterior am știut să tragem foloase naționale și foloase culturale din legăturile cu Roma, datorăm aceasta numai conducătorilor noștri de la Blaj, scriitorilor și istoricilor noștri, care au descoperit putința ca din această nenorocire națională să tragem și anumite foloase.

Dar pentru timpurile acelea masa română unită a servit numai de umplutură grofilor și baronilor, care au rămas și după protestantism în Biserica catolică din Ardeal.

Acesta este adevărul și stau pe această chestiune cu oricine la discuție și cred că nu voi putea fi combătut.

2. D-lor, Statul catolic a fost elementul politic feudal din veacurile al XVI-lea, XVII-lea și al XVIII-lea, care a împiedicat sistematic și cu o statornică îndărătnicie nerecunoașterea poporului român ca națiune, alături de maghiari, secui și sași, în Ardeal, din care cauză Românii până la 1848, au rămas un popor în sclavie, fără a obține nici măcar recunoașterea cultului lor strămoșesc și creștinesc.

3. Al treilea: după alipirea Ardealului cu Regatul Ungar, unirea Ardealului cu Ungaria, la 1867, și până la războiul mondial, de la acest Stat catolic au pornit toate inițiativele de persecuție și toate curentele vrăjmașe nouă, românilor.

4. Al patrulea: în revoluția din toamna anului 1918, când totul era răsturnat, când viața și avutul cetățenilor din Ardeal, fără deosebire de limbă și lege, era apărat de națiunea română ardeleană, înarmată în disciplinatele noastre „gărzi naționale”, numai de la acest Stat catolic și de la Episcopul Majlath au pornit primele țipete de desnădejde, în apărarea unității ungare, pe care dreptatea istoriei o sfâșia, fiecare popor, scăpat de jugul milenar, trecând la statul lui național.

Să-mi permiteți să vă arăt cum concepea Episcopul Majlath rolul religios al Statului catolic, la 14 noiembrie 1918 – vasăzică în plină revoluție, când noi, românii apăram viața dumnelor...

D-l Elemer Gyarfas: Două săptămâni înaintea Unirii!

D-l Laurențiu Oanea: P. S. S. Deschidea Adunarea Statului catolic cu următoarele cuvinte: „Viața națională maghiară merge înainte, în formă nouă.

Noi, cărora binele patriei ne este mai scump decât orice altceva, nici în aceste momente schimbate nu putem pierde de dinaintea ochilor esențialul: viața națională fericită, puternică... Despre conlucrarea preoților și credincioșilor, diezei mele, am asigurat deja în scris pe Consiliul Maghiar. Să-mi fie permis a cere autorizația Adunării generale, spre a putea face acest lucru și față de Consiliul național ardelean maghiar; pe care, în opera lui grea și plină de răspundere, vroim să-l sprijinim ca un singur om”.

Iată, d-lor senatori, cum se manifestă Statul catolic ardelean, în cele mai critice clipe ale istoriei Transilvaniei. El, se consideră ca organ politic maghiar, a cărui cea mai sfântă chemare era să asigure mai departe hegemonia absolută a ungarilor asupra Transilvaniei românești. Dar nu numai atât: statul catolic se socotea și ca un factor de diriguire a politicii mondiale. Din aceeași Adunare, episcopul Majlath, se crezu îndreptățit a interveni direct la Papa de la Roma, printr-o telegramă în care cerea capului Bisericii catolice universale nici mai mult, nici mai puțin, decât să apere din toate puterile năzuințele Ungariei – *năzuințe îndreptate întru apărarea unității ei milenare și a integrității ei teritoriale*. În adevăr, d-lor senatori, până la

acest grad de temeritate a mers Statul catolic ardelean, încât să ceară Sfântului Scaun, să expuie pe Sfântul Scaun la rolul odios de a lua pe față apărarea Ungariei, înaintea lumii întregi, pe care războiul european avea să o așeze, de acum, pe alte baze, decât cele de milenară opresiune ale naționalităților.

Cuvintele pe care vi le-am citat le-am luat de la pagina 4 și 8 din Anuarul Statului catolic, editat în anul 1918.

D-l Elemer Gyarfas: Continuați, căci mai este o frază!

D-l Laurențiu Oanea: 5. După unirea Transilvaniei, Statul catolic și președintele lui au făcut și fac tot ce pot pentru a compromite România în fața Sfântului Scaun și la forurile internaționale. În țară întrețin cea mai nepermisă propagandă ostilă nouă, servesc scopuri politice contrarii Statului, ocupându-se prea puțin de interesele bisericesti al căror organ le place să se numească că sunt. Propagă numai în mod șovinist și numai pentru unguri, ideea autonomiei acestei instituțiuni.

6. Acest Stat catolic din Ardeal, d-lor senatori, a fost și a rămas în acești 13 ani de la Unire, cea mai mare piedică pentru putința de dezvoltare a institutelor noastre de cultură: Universitatea „Regele Ferdinand I” din Cluj și Academia de Agricultură de la Cluj. nu va trebui să fim iobagii statului catolic și vom putea trăi liberi

Cât de dureros ne sună nouă, când ne spunea adineaori d-l senator Șerban: „dă doamne să reușească această interpelare, pentru că atunci, noi, Academia de Agricultură din Cluj, nu va trebui să fim iobagii statului catolic și vom putea trăi liberi”. (Aplauze).

Iar Universitatea din Cluj, d-lor senatori, stă strânsă între ziduri, deși este o universitate care a îmbrățișat cu dragoste pe toți fiii acestei țări, fără deosebire de credință și de naționalitate.

Trebuie să spunem lumii să audă, că odată cu preluarea Universității din Cluj, poporul român, guvernul M. sale din București, nu a fost șovinist: a menținut în funcțiune pe toți profesorii. Și pe vestitul Apathy și pe alții, cu singura condițiune, ca să presteze României jurământul de credință și să rămână în serviciul culturii, iar nu într-al șovinismului – condiție pe care ei însă au refuzat să o îndeplinească.

D-l Șandor Iosif: Dar Apathy era în temniță! (Protestări, zgomot).

D-l Laurențiu Oanea: Această calitate a noastră, a românilor, de a fi îngăduitori și cu dușmanii noștri, trebuie să ne ridice în fața orișicui.

Universitatea noastră din Cluj nu a făcut niciodată șovinism. Alături de dânsa sunt căminurile Statului catolic, care sunt cuiburi de educațiune șovinistă în contra noastră. (apaluze). Și totuși, universitatea noastră nu a luat contra lor măsurile, care se luau pe vremuri contra noastră, când cutezam să vorbim românește în jurul acelei universități.

Statul catolic ne răsplătește cu mișcarea șovinistă a tinerimii ungare, pusă la cale de el.

A trebuit, d-lor senatori, să ajungem să vedem mobilizată studențimea română, care a venit cu un memoriu către guvern, prin care studenții din Ardeal, în țara lor, cereau protecțiunea guvernului, pentru că sunt apăsați, în mijlocul metropolei universitare române din Transilvania, de care confrății lor, studenții unguri.

O voce: Aceasta este o slăbiciune.

D-l Laurențiu Oanea: D-lor senatori, putem să vă dovedim că Universitatea noastră din Cluj nu a putut să se dezvolte din cauza statului catolic.

Ori, d-lor, când guvernul român, prin d-l ministru profesor Angelescu, a înțeles să puie bazele organizării învățământului românesc, a țării noastre întregite – și aceasta, nu pe bazele șoviniste ca în Ungaria de ieri, ci pe baze științifice – cu care am putut sta față înaintea forurilor internaționale, unde ne-au dus domniile-lor, cine s-a găsit să lupte cu cele mai exdtremiste manopere în contra noastră? Statul catolic, prin scrieri, broșuri, de care nici colegul nostru d-l Gyarfás nu este străin.

D-l Elemer Gyarfás: Absolut străin!

D-l Laurențiu Oanea: Iată, d-lor senatori, șase momente, care cred că mă îndreptățeau să spun că Statul catolic din Ardeal este o rană în corpul neamului nostru, care nu va putea fi tolerată.

Măsurile guvernului român

După venirea la guvern a d-lui profesor Iorga, d-sa sesizat de antecesorul d-sale, s-a văzut îndemnat să ia imediat în cercetare întreaga chestiune a Statului catolic.

Prima măsură bună pe care a luat-o d-l Iorga, a fost că a pus să examineze chestiunea pe bazele cele mai largi, cu dreptatea și fără patimă. Odată examinată de către factori, a cărui competență nu poate fi pusă la îndoială de niciun om de bună credință, d-l prim-ministru a mers mai departe și a făcut unele corecturi în situațiunea abuzivă a Statului catolic.

Între aceste corecturi a fost și împiedicarea ținerii Adunării generale de la 19 noiembrie anul trecut, ceea ce n-a reușit pe deplin, pentru că domniile lor, contrar ordinelor categorice ale Ministerului cultelor și ale Ministerului de Interne, au ținut Adunarea.

Ministerul de Interne scria în această chestiune către Prea sfinția sa, d-l episcop Majlath: „În legătură cu cererea d-voastră, înaintată poliției Cluj, pentru autorizarea adunării generale anuale a statului catolic, convocată în ziua de 19 noiembrie, avem onoarea a vă aduce la cunoștință că suntem autorizați din partea guvernului a vă comunica următoarele: „Adunarea românească nu poate să ia act de această cerere, pentru că nu recunoaște legalitatea deciziunilor ce s-ar lua la o asemenea întrunire, deoarece nu recunoaște personalitatea juridică cu dreptul de a funcționa al statului catolic”.

Totuși, d-nealor și-au ținut Adunarea...

D-l Elemer Gyarfás: Primind autorizațiunea puțin mai târziu.

D-l Laurențiu Oanea: În baza unui pretins statut, a cărui aprobare, guvernul nostru a refuzat-o și pe care colegul nostru d-l Gyarfás, în calitate de președinte laic al statului catolic, împreună cu alți delegați, l-au dus la Roma, deodată cu acst memoriu explicativ.

Pentru ca să vedeți loialitatea d-lor de la Statul catolic, față de România, cred că este bine să luați cunoștință de următorul amănunt caracteristic: în memoriul latinesc, prezentat S. S. Papei personal de d-l Gyarfás, d-sa a strecurat și un exemplar din statutul organic, a cărui aprobare d-l Iorga o refuzase, încercând să inducă astfel în eroare pe Capul bisericii catolice, care trebuia făcut să creadă, că Statul catolic are de fapt un statut organic în regulă.

Despre această manevră interesantă, noi am aflat, grație unei întâmplări, și anume: Sf. Scaun a transpus un astfel de exemplar cu anexe Legațiunii noastre din Roma, care l-a trimis apoi Ministerului nostru de Externe, de unde am luat cunoștință de el. Numai delicateții Sf. Scaun îi putem mulțumi că odată primit acest pretins statut, a fost remis ministrului nostru pe lângă Vatican, d-lui Petrescu Comnen și așa a ajuns și la cunoștința Ministerului nostru de Externe.

D-l Elemer Gyarfas: A putut ajunge?

D-l Laurențiu Oanea: D-l Gyarfas se miră că a ajuns! (Ilaritate).

În acest memoriu către Vatican, Statutul catolic și-a depus toată existența sa, toată justificarea legalității sale și a personalului sale juridice de orice fel, fie că este privat, fie că este public, fie că este autonom, fie că este canonic.

Critica memoriului prezentat Sf. Scaun de reprezentanții Statului catolic unguresc

Când citesc această broșură și am aici în fața mea pe doi iluștri, foști primi-președinți ai Înaltei Curți de Casație, înaintea cărora am avut onoarea să pledez de atâtea ori în această materie juridică, îmi revine curajul să iau și pe temeiul juridic, pur legal, și pe temeiul teoretic doctrinar, și să arăt reprezentanților Statului catolic imposibilitatea de acceptare a acestor teorii, așa cum sunt depuse în această broșură.

D-lor senatori, în critica ce vreau să o fac acestui memoriu care vrea să justifice statul catolic în fața Sf. Scaun și a opiniei publice românești – căci acum s-a împărțit în mii de exemplare acest memoriu – vreau să arăt absoluta lui ilegalitate. D-lor, să-mi permiteți să fac această critică, punct cu punct, cu documete și cu acte, dintre care cele mai multe emanate de la fostul guvern ungar, aproape toate cuprinse în colecțiunile oficiale ale guvernului ungar și în anuarele și publicațiunile Statului romano-catolic.

Să vedem mai întâi de toate: ce este acest Stat catolic? Noi românii cunoaștem un singur Stat în această țară; acum cunoaștem două. Noi cunoaștem Statul nostru politic național, așa cum s-a organizat după război, prin vitejia poporului nostru și prin dreptatea asigurată prin tratatele de pace.

În afară de Statele politice, există un singur Stat, Statul Vaticanului, care are și o ființă politică, ținând legături diplomatice și politice cu toate țările lumii, în care sunt mase de credincioși catolici. Acesta este Statul Vaticanului; alt Stat nu mai există. Și dacă domnii de la Statul catolic ardelean, astăzi în veacul al XX-lea, după cataclismul mondial, care a fost războiul și după democrația care ne-a cuprins pe toți, socot că pot menține acest anacronism care însemnează un Stat feudal al unei clase, se înșeală.

D-lor, într-adevăr așa este originea Statusului, cum spun d-nealor. Din 1540 până la 1690, timp de 150 de ani, Transilvania a fost principat autonom, condus de principii protestanți, în urma faptului că protestantismul biruise complet în Transilvania și catolicismul fusese complet înfrânt pe tot teritoriul Transilvaniei, propriu-zisă.

Nu au rămas în Transilvania catolici decât preoții tolerați și clasele nobile care erau protejate de rândurile feudale.

D-l Elemer Gyarfas: Și secuii.

D-l Laurențiu Oanea: Din secuime a rămas romano-catolică o foarte mică masă...

D-l Gyarfas: O treime.

D-l Laurențiu Oanea: ... pentru ceilalți, d-le Gyarfas, sunt convertiți la catolicism, din masa românească, de atunci încolo, prin mijloacele de care ați dispus d-voastră. (Aplauze).

Pe atunci d-lor, în Dieta ardeleană, în Parlamentul principatului ardelean, se prezentau trei națiuni și patru statusuri – să spunem cuvintele latine – se prezentau „ordines et status”, pentru că totul mergea în limba latină, după cum binevoiți a ști.

Acestea erau: națiunea ungară, națiunea secuiască și națiunea săsească, iar noi românii care alcătuim grosul Transilvaniei, noi care îi ținem pe toți, eram „*misera plebs contribuens*”. Noi eram până la 1848 „*abjecta plebs valachica*”. Acesta ne era numele oficial în oricare carte de drept public sau de drept constituțional: „*abjecta plebs valachica*”.

D-l general N. Petala: Oroare.

D-l Șandor Iosif: dar, d-le Oanea... (Întreruperi, zgomot).

Voci: Stai jos! (Zgomot, protestări).

D-l Laurențiu Oanea: Prin urmare, d-lor senatori, în Dieta Transilvaniei aveau cuvânt „ordinea” celor trei națiuni: maghiară, săcuiască și săsească și cele patru religii; despre a noastră nu era pomeneală pe atunci.

Aceste patru „state” religioase, participau la lucrările Dietei și erau membre ale acesteia, adică ale Parlamentului provincial al Marelui Principat ardelean. Pentru că trăiau în sistemul feudal, fiecare formă – și constatarea d-nealor de la pagina 4 este exactă – un grup aparte pentru apărarea intereselor lor; catolicii aveau „Statul” lor catolic, apoi era Statul calvinilor, Statul unitarienilor și Statul luteran.

Când era vorba de a se discuta în Dietă o chestiune catolică, evident că aceea chestiune trecea de drept la „statul”, adică la grupul catolic, exact după formațiunea parlamentară de astăzi. Fie că spui formațiunea parlamentară a unui partid politic, fie că spui: acest proiect se trece la comisiunea armatei sau la „comisiunea specială a comunicațiilor”. Tot ce privea pe cele trei ordine și patru state religioase, trecea în competența respectivului „stat” sau „ordin”, care se retrăgea, delibera și concluziunea lu era primită și enunțată ca vot al Dietei. Așa era sistemul feudal.

D-lor, la un moment dat, toți câți erau la conducerea bisericii catolice au fost alungați din Transilvania: episcopii au fost surghiuniți, protopopii alungați, au rămas numai preoții pe ici pe colo și doi-trei protopopi în secuime, pe care îi apărau credincioșii, restul au căzut jertfă barbariei protestante, care a răspuns...

D-l Iosif Șandor: Nu poate fi barbarie niciodată. Protestez!... (Protestări, zgomot).

Voci: Stai jos.

D-l Laurențiu Oanea: ... care a răspuns într-o mică măsură...

D-l Iosif Șandor: O măsură sfântă! (Protestări).

D-l Laurențiu Oanea: ... care a răspuns, d-lor, senatori, într-o mică măsură inchiuziei catolice, care fusese înainte.

Așa sunt răzbunirilor poporului: mai înainte a fost inchiziția catolică, după care a urmat răzbunările protestantismului, iar, peste noi, românii, au trecut amândouă.

Și atunci, d-lor, pentru că nu exista episcop catolic, pentru că nu exista autoritate catolică în Ardeal, pentru că nobilii, adică pe conți, pe baroni, pe nobilii catolici, care erau membri de drept ai Dietei, în calitate lor de nobili, nimeni nu-i putea opri de la drepturile lor, pentru că aveau imunitatea completă, mai completă decât astăzi imunitatea în regimul nostru parlamentar, ei se prezentau înaintea principelui, își aranjau chestiunile lor bisericești, atât eclesiastice, cât și administrative.

Era firesc să rămână așa ca o turmă, mai mare sau mai mică, ca o turmă fără păstor.

Și iată, aci este originea Statului catolic și a influenței pe care elementul laic a avut-o în biserica catolică. A fost o situațiune unică în felul ei în biserica catolică ardeleană, pentru că biserica catolică, în restul lumii, nu admite amestecul laic în administrația sa.

În astfel de împrejurări era firesc ca elementul laic, prin această situațiune de forță majoră, să rămână conducătorul afacerilor bisericii catolice din Transilvania.

În această privință, ca să poată exista, ca să poată ține adunări, ca să se poată sfătui, trebuie să se acomodeze sistemului protestant, căci nu puteau face altfel.

Ca să-și poată aranja chestiunile lor bisericești, trebuiau să țină adunări, adunările să emită comitete, exact cum se prevedea în Constituția protestantă.

În această situațiune îi găsește anul 1653 și rețin acest an, pentru că-l invocă ca un an de legalitate, ca izvor de drept pentru Statul catolic.

Anul 1653, împreună cu alți ani anteriori și ulterioari, sunt anii când în Transilvania s-a legiferat, s-au făcut legi locale cu caracter constituțional, cu caracter de ordine publică și aceste legi se numesc „Aprobatae constitutiones”, și mai pe urmă au fost „Compilele”.

Într-una din aceste „Constituții” din 1653 se prevedea libertatea absolută a tuturor cultelor, afară de al nostru – libertatea celor patru culte și împreună cu acestea, evident că s-a menționat și cultul romano-catolic, pentru că era firesc, ca simț de dreptate, să se menționeze în credința, rânduiala lor, posibil să se ocupe elementele laice de administrația eclesiastică, încetul cu încetul se va face o apă și-un pământ cu protestantismul, lucru care n-a reușit, căci catolicismul s-a menținut. Această situațiune a fost într-adevăr tolerată de Sfântul Scaun de la Roma. Și nu putea să fie altfel, d-lor senatori, pentru că dacă nu o tolera și dacă catolicii din Transilvania, rămași fără episcop, ar fi fost supuși la anatema, toți ar fi trecut la protestantism sau la alte religii, deci era firesc ca Roma să vadă situațiunea de forță majoră la care sunt supuși credincioșii catolici din Ardeal, să primească nu numai bucurie, dar să primească cu laude jertfele pe care catolicii din Ardeal le-au adus în apărarea bisericii lor.

Deci ce a fost statul catolic în acel timp de la 1540 până la 1653? Au fost zvârcolirile maselor credincioșilor romano-catolici din Ardeal, pentru a nu fi acoperiți de tendințele protestante, rămânând credincioși bisericii romano-catolice. Ei între ei și-au aranjat cum au putut toate chestiunile lor. De ce? Pentru că erau, în ceea ce privește pe dânșii, în ceea ce privește biserica Romei și canoanele, într-o situație de „ex lex”. Erau în afară de lege.

Cine nu putea avea conducători spirituali, episcopi, cine nu putea avea pe ceilalți factori conducători ai bisericii, evident că nu sta într-o situație legală, evident că făcea ce putea. Deci a fost, d-lor, o situație de toleranță din partea Romei, pentru că nu putea fi altfel și era o situație de forță pentru d-nelor, acasă, în Transilvania.

Această situație o păstrează și „Constituțiunea aprobată” din 1653, care între libertățile cultului menționează și libertățile aceluia „Status catholicus”, libertățile Status-ului catolic, adică libertățile tuturor acelor cetățeni din Transilvania, care, după statutul religios, sunt catolici.

D-lor, este o mare deosebire să spui că această Constituțiune, această lege, a autorizat un anumit organism cu vreo personalitate juridică lucru care nu se cunoștea pe atunci. Și deci, atunci când se spune la pagina 5, că Statul catolic – în sensul pe care îl vor d-nealor – este un organism special, cu caracter juridic abstract – ce nu exista pe vremurile acelea – și care în numele lor a căutat să administreze bunurile, este o mare greșeală, care nu poate rezista criticii obiective.

Deci, aceea ce s-a cuprins și se cuprinde în memoriul d-nealor către Sf. Scaun, este un lucru contrariu rânduieilor juridice de atunci. (Aplauze).

Tot pe această pagină se spune mai jos: „Universus in Transylvania Status catholicus”, ca corp juridic și deosebit instituit, alături de statusul catolicilor.

Este același lucru: „Universus status catholicus Transylvaniae” înseamnă totalitatea credincioșilor nobili, căci nici cei catolici, dacă erau iobagi, nu aveau nicio importanță căci ei nu erau cetățeni. *Status era universalitatea unei categorii de cetățeni.*

D-l Elemer Gyarfas: Ca și astăzi.

D-l Laurențiu Oanea: ... dar nicidecum o organizație bisericească administrativă, căci toate afacerile guvernării și ale administrării politice le făcea principele, împreună cu Dieta din care dânsul făcea parte, așa cum mi-am permis să arăt.

Deci, al doilea temei pe care l-au arătat conducătorii Statului catolic la Roma, ca un temei juridic în sensul de a le da personalitate distinctă organismului însuși – este inexact.

Nu a existat pe atunci așa cum există astăzi, organ ilegal și anticanonic în episcopia romano-catolică din Ardeal ca „stat” neadmis în statul politic.

În 1690 Habsburgii au ocupat Transilvania. Împărații habsburgici, care erau și împărați romani – așa se numeau până la 1806 – erau și „mari principii” ai Transilvaniei și atunci era firesc ca ei să încerce reabilitarea catolicismului în Ardeal.

Casa de Habsburg, până la detronarea din 1918, a fost o casă domnitoare catolică, credincioasă Sf. Scaun. Ea a făcut tot ce a putut pentru susținerea și propagarea catolicismului. Deci era firesc ca să înfrâneze excesele protestante din Transilvania și să facă tot posibilul să readucă în biserică catolică autoritatea. În acest scop au și numit un episcop în 1696.

Acest episcop însă, sosit în Transilvania a încercat să ție o adunare cu credincioșii săi – și acea adunare, d-le Gyarfas, nu era adunare politică cum o țineți d-voastră astăzi – ci era congregațiunea catolicilor ardeleni, congregațiune admisă de dreptul canonic și de Sf. Scaun, pentru a se sfătui păstorii cu credincioșii săi.

Dar abia ținută acea adunare, încercând episcopul să meargă să-și viziteze pe credincioși în secuime, protestanții l-au alungat și episcopul n-a putut să rămână în Transilvania. Și n-a fost o serie întreagă de ani, până când puterea împăraților de Habsburg nu a intervenit, pentru ca să poată ocupa scaunul episcopal de Alba-Iulia. (Aplauze).

În această privință expunerea din broșură, deși tendențioasă în concluziune, este exactă în expunerea istorică.

D-lor, Statul catolic pentru că era un grup al Dietei, care încă era în funcțiune, și-a făcut în 1695 o șampilă. Dacă noi, o comisiune specială a Senatului, să zicem comisiunea de disciplină și imunitate parlamentară, am avea dreptul să dăm asta, putem face o șampilă cu inscripția „Comisiunea de imunitate a Senatului Român” – evident că n-avem dreptul să facem așa ceva, dar să zicem că ne-am face o astfel de șampilă, sub autoritatea preșidenției Senatului – ei bine, ce valoare ar avea o astfel de șampilă? În timpul din chestiune, exista un motiv pentru care s-a făcut o astfel de șampilă: nu voiau protestanții ca șampila lor să ajungă pe actele catolice și nici catolicii, ca șampila Dietei, care era absolut, prin esență, protestantă, să ajungă pe actele catolice, și s-a ajuns ca, cu voia Principelui, care acum era Împăratul din Viena, să-și facă Statul catolic o șampilă a sa. Și ce era scris pe șampilă? Același înscris: „Universus in Transylvania Status catholicus”, adică „religiunea romano-catolică a Transilvaniei”. În dietă, pentru că hotărârile le da fiecare grup, fiecare grupare și deci și cea catolică își punea șampila sa.

Toate acestea mergeau sub autoritatea dietei: Statul catolic nu era un corp aparte; formațiunea era parlamentară, o parte a dietei. Și acest lucru îl socot d-nii conducători ai statului catolic de astăzi, atât de important, încât la pagina 6, rețin ca un eveniment istoric, că în 1695 s-a făcut o șampilă a Statului romano-catolic. (Ilaritate, aplauze).

D. Mihail Condruș: Se puteau face chiar două șampile: una pentru protestanți, alta pentru catolici.

D-I Laurențiu Oanea: Împărații de Habsburg, în calitate de „mari principii ai Transilvaniei” au instituit în Transilvania un guvern: guvernul provincial al marelui principat al Ardealului, compus din 12 membri, iarși împărțiți pe toate categoriile, „ordines et status”. Erau reprezentate cele trei națiuni și cele patru confesiuni: catolicii, calvinii, unitarii și luteranii.

Documentele istorice sunt dovada, că de câte ori s-a instituit un nou guvern în Transilvania, totdeauna proporția a fost ținută și putem arăta în Analele Dietei Ardealului acest lucru categoric.

Prin urmare, de la început s-a primit proporția ca din religia romano-catolică din „statul catolic” , să fie trei membri în guvern. Acești membri lucrau în chestiuni religioase catolice, iar când era vorba de protestanți, calvini, unitari sau luterani, lucrau cu celelalte grupări respective.

D-I Elemer Gyarfás: Între conți și baroni nu era diferență în Ardeal. Nobilitatea a fost una. Diferența era numai la titlu. Încolo erau trei națiuni și patru confesiuni.

D-I Laurențiu Oanea: Cei trei membri catolici, ori de câte ori era vorba de chestiuni școlare sau de chestiuni de administrație catolică, împreună cu principele, formau Consiliul catolic, care aranja totul, în numele Principatului. Prin urmare, făceau acte de administrație publică, nu bisericască.

Acest consiliu este acela, pe care îl menționează memoriul la pagina 7 și din care d-nealor vor să tragă consecința că este izvorul istoric al Statului catolic de astăzi.

Deci, d-lor, rețin împrejurarea că acest „Consiliu catolic” din guvernul ardelean *a fost și a rămas numai o parte catolică a guvernului, având puterea pe care astăzi, de când Transilvania s-a unit cu Țara Mamă, o are guvernul României.* (Aplauze).

În această vreme s-a produs în viața bisericii catolice universale un mare eveniment: Papa Clement al XIV-lea – pus în imposibilitatea de a lucra de către ordinul iezuiților, care câștigase o enormă putere în toate țările, era un fel de „regie autonomă”, care nu mai ascultă de nimeni, cum nu ascultă ale noastre astăzi de guvern (Aplauze, ilaritate) – Papa Clement al XIV-lea, printr-o bulă papală, a desființat ordinul iezuit. Drept urmare, el a trebuit să ia dispozițiuni relativ la toate bunurile pe care acest ordin le adunase, fie ca donațiuni de la regi și principii, fie prin mijloacele inchiziției, fie prin credulitatea oamenilor.

Prima dispoziție care s-a luat și care a fost aplicată și în împărăția Habsburgilor, în monarhia Austro-Ungară, a fost ca deocamdată să inventarieze aceste bunuri, făcându-se prin episcopi, rapoarte Papei, urmând ca Papa să desemneze în urmă scopurile, la care vor fi afectate aceste averi.

Împărăteasa Maria Tereza primind acest ordin, a făcut la fel,, cum a făcut pe vremuri regele Matiaș Corvinul.

Îmi permit să reamintesc și este important – căci și d-l Gyarfás a făcut la fel -

D-l Elemer Gyarfás: Sunt mândru de asociație!...

D-l Laurențiu Oanea: Matei Corvin, pe vremea când Sf. Scaun a fost prea energic cu Ungaria, i-a spus: „Dacă sanctitatea Ta nu admite acest lucru, atunci în loc de Crucea simplă va veni Crucea dublă, adică von trece la ortodoxie”.

Maria Tereza a spus Sf. Scaun: „Nu admit ca puterea papală să dispună asupra acestor bunuri de pe teritoriul împărăției Austriei. Bunurile le desemnez eu”. Și le-a desemnat „pentru binele religiei și al Statului”, cuvinte citate din Patenta imperială din 1777. deci bunurile iezuiților au ajuns, prin dispoziția împăratului, la Stat, care avea să le folosească pentru scopurile pe care avea să le fixeze el, respectiv Împăratul.

În acest loc memoriul înaintat Sf. Scaun, la pagina 7, zice: „Maria Tereza înființează fondul religios romano-catolic ardelean din bunurile catolice bisericești ale iezuiților; administrația lor încredințându-o în 1777 unei comisiuni speciale, pe cale de decret, în sânul guvernului”. Inexact! Istoricește, inexact!

Maria Tereza confiscând bunurile iezuite, le-a transmis guvernelor din Viena, Praga, Budapesta și Transilvania; pe cele din Transilvania le-a luat în primire guvernul austriac, printr-o comisiune compusă din consilierii catolici și din guvernatorul Ardealului.

Din bunurile amintite Maria Tereza a constituit diferite fonduri, ca: Fondul de studii pentru susținerea Academiei, adică a Universității din Cluj și a altor școli, iar fondul de burse, cu care să se crească copiii silitori ai țării, fără distincțiune între cetățenii catolici sau între români și unguri.

Maria Tereza n-a înființat, așadar, nimic romano-catolic; ea a dat fondurile amintite pentru scopuri culturale și de Stat și aceste fonduri au intrat în administrația „Comisiunii speciale” – Comisiune care se numea și „literară”.

Această „Comisiune literară” a fost transformată în urmă, prin denumirea – poate cu anumite șiretlicuri și apucături ale timpului, nu putem controla – în „Comisiunea Catolică”. Această „Comisiune catolică” însă, era o comisiune identică cu aceea ce guvernul unguresc pe urmă a făcut-o din Statut catolic.

Prin urmare, comisiunea catolică n-a fost o comisiune religioasă specială sau romano-catolică, ci a fost o comisiune de administrare, sub ordinele guvernului de atunci și care a administrat fondurile din chestiune.

Situațiunea a rămas așa până sub Împăratul Iosif al II-lea, fiul Mariei Tereza, care avea idei de tot avansate și pe care ungurii totdeauna l-au numit „împăratul cu pălărie”, împăratul neconstituțional, fiindcă n-a voit să se încoroneze. Iosif al II-lea, din aceste fonduri a împărțit și pe necatolici, adică toate religiunile din Transilvania.

D-l Elemer Gyarfas: Din fondul ungar!

D-l Laurențiu Oanea: În acest loc, d-lor, îmi permiteți să rețin, că noi uniții din Transilvania, făcusem unirea – d-nealor zic: la stăruința d-nealor – făcusem unirea cu Roma, se înființase episcopia unită de astăzi a Făgărașului, care în urmă s-a transformat în Mitropolia de Alba-Iulia și Făgăraș, cu sediul la Blaj.

Atât diploma leopoldină din 1691, cât și actele ulterioare, pe noi românii uniți ne prenumără între catolici, deci era firesc ca de acest favor să fie împărțășiți și uniții din Transilvania, însă aceasta n-a avut loc niciodată, după stăruința Statului catolic ardelean.

D-l Elemer Gyarfas: Atunci totuși a existat!

D-l Laurențiu Oanea: Statul catolic ardelean, în sensul de religiune.

Bazele ilegale ale Statului romano-catolic unguresc de azi

Și cu aceasta ajungem la revoluția din 1848. Cu această situațiune de „religie catolică a Transilvaniei” a rămas Statul catolic până la 1866, 1867, 1868 și 1873, când conducătorii catolici maghiari ai Transilvaniei au dat câteva „lovituri mari”, făcând anumite acte de uzurpațiune, din care derivă Statul catolic de astăzi, ca detentor tolerat al unei averi și al unei situațiuni care nu se întemeiază pe nicio lege.

D-lor, în anul 1868, episcopul romano-catolic al Transilvaniei era un mare catolic și un mare bărbat, episcopul Fogarassy. Acesta încercă să reabiliteze biserica catolică în toate drepturile sale, readucând de la Cluj, unde fusese Dieta și unde rămăseseră membrii din fosta Dietă, toată autoritatea bisericască la Alba-Iulia, la sediul său, pentru că așa dispun canoanele.

În acest scop el a ținut o adunare cu participarea și a elementului laic și a făcut un statut organic prin care a căutat să dea cumva o existență juridică, o personalitate juridică „Statului catolic”, luând acest nume de „stat catolic”, cred eu, nu inconștient, ci foarte conștient, pentru că din acest nume latin, - actele încă se dresau în limba străină – au provenit confuziunile care, de altfel, d-nealor le-au ajutat. În limba latină între Statul piolitic și Status catholicus nu se mai putea face deosebire. În limba italiană, în care se începuse să se corespundeze cu Sfântul Scaun, de asemenea nu se puteau face distincțiuni. Și atunci ei s-au numit „Status”. Dar și pentru noi, în limba noastră, denumirea este condamabilă, pentru că se pot face confuziuni. Eu am convingerea că și astăzi, când se citește despre acest lucru, lumea este mirată: Stat catolic în Stat român! Oare ce este asta? Desigur că numirea produce și a produs întotdeauna confuzie și sunt acte latinești care conțin cuvântul „Status”, în terminologie evident politică, înțelegând pri el „principat” și din care d-nealor au tras deducțiunea că ar fi Statusul catolic, ceea ce era mai înainte religiunea.

Așadar, în anul 1868, s-a ținut acea adunare, în care era vorba să se facă un Statut organic. Dar, în adunare, elementul laic, constatator din politicieni, preconiză o organizație „autonomă”, care să asigure absoluta preponderență a laicilor, atât împotriva episcopului, cât și a Papei și a Statului ungar însuși.

Se făcu, prin compromis, un proiect de statut, prin care episcopul, invitat de Ministerul Cultelor, era dator să-l trimită guvernului. Trimițându-l, episcopul făcu un raport amănunțit ministerului, arătând că Adunarea n-a putut să lucreze în mod normal din cauză că laicii au manifestat tendințe neadmisibile, nici din punct de vedere religios, nici de Stat. „Mirenii – zicea episcopul – s-au grupat în adunare, ca un partid aparte, compact, zădărniciind prin excluderea armoniei, orice rezultat favorabil”.

D-l Elrmer Gyarfas: Au vrut să desființeze celibatul preoților!

D-l Laurențiu Oanea: În continuare, episcopul zice: „Una din principalele cauze a acestei direcțiuni greșite, o văd în aceea că domnii mireni din eparhia Transilvaniei atribuie titlului și numelui de „Stat catolic”, astfel de conținut și astfel de înțeles, pe care el nu l-a avut în cursul existenței sale istorice și care nici acum nu-l poate avea”.

Vasăzică însuși episcopul d-voastră constată la 1868 numirea de „Stat catolic ardelean”, în sensul – pe care vreți să-l justificați d-voastră astăzi înaintea autorității de Stat român. „a doua cauză – zice episcopul – rezidă în înțelesul fals pe care-l dă autonomiei bisericești, anume că acesta este un drept care li se cuvine numai d-lor mireni, nu și a episcopului sau preoțimii. Dar în cursul dezbaterilor s-a putut vedea limpede că ei consideră autonomia ca eliberarea din subatârnarea conducerii ierarhice. În consecință, ei nu voiesc să ajungă stăpâni numai pe influența exercitată până acum de guvern, ci pe întreg complexul agendelor episcopicești, cu excepțiunea exclusivă a celor care privesc serviciul divin”.

Iată, d-lor, scopul lor, întocmai cum îl vedem sub episcopul Majlath de astăzi. Episcopul Majlath, păpușă din convingere, în mâna laicilor din Statul romano-catolic, nu mai are în dreptul său decât serviciu divin, toate celelalte sunt trecute Statului catolic, organism politic, ceea ce nu se poate admite. – „Supunându-vă observațiunile mele – zice mai departe episcopul Fogarassy – nădăjduiesc că Excelența Voastră, d-le ministru, le va cerceta cu toată înțelepciunea și nu permite ca Eparhia Ardealului, întemeiată primul nostru rege apostolic și sfânt și care nici în vremea ocârmuirii civile n-a simțit o atingere mai mare a libertății sale, să fie transformată într-o astfel de organizație, care ar putea ajunge în conflict atât cu dreptul comun al sfintei noastre biserici, cât și cu sfera de activitate de până acum a episcopului ardelean”.

„În statutul format de d-nealor, articolul 26 prevede o adunare care poate fi considerată de un Parlament catolic”. Și mai departe zice episcopul: „proiectul de statut nu prejudiciază numai dreptul și autoritatea episcopului, ci el vine în contradicție directă și cu prea înalta putere a Majestății sale Regelui și a Sanctității sale Papa”.

Și semnează – după alte argumente foarte temeinice – „Alba-Iulia, la 5 aprilie 1868, dr. Mihail Fogarassy, episcopul romano-catolic al Ardealului”.

Iată deci, d-lor, cum la 1868, episcopul le spune laicilor că vreau să se transforme în Parlament, că vreau să subjuge puterea episcopală – să calce dreptul pe care-l avea ca patron și inspector suprem, împăratul și regele – și să treacă peste dreptul Sf. Sale Papa de la Roma, care este capul suprem al Bisericii, în această privință.

D-voastră, d-le Gyarfás, spuneți în memoriul d-voastră că aveți un drept istoric. Nu, d-lor – n-aveți niciun fel de drept istoric. În 1868 ați încercat să vă constituiți, dar episcopul n-a admis și din constituirea d-voastră nu s-a ales nimic.

Să trecem mai departe. După moartea lui I. Eotvos, la 1873 s-a ținut o nouă adunare, în care s-a votat un Regulament care s-a înaintat spre aprobare Ministerului Instrucțiunii Publice.

Noul ministru de culte, A. Trefort, a răspuns că înțelege ca agendele fostei comisiuni catolice să fie administrate „cu influența Statului catolic” – înțelegând prin aceasta organizația bisericească – diocezană, care va avea să se constituie, însă după modalități pe care va avea să le stabilească guvernul și apoi să le aprobe Regele.

Lovitura baronului S. Josika din 1873

În vreme ce ministrul proiecta astfel viitoarea conducere și administrare a fondurilor publice, s-a întâmplat un act de uzurpațiune, unic în felul său, din care provine detențiunea Statului catolic de astăzi

Baronul Josika, un bun patriot maghiar – onoare lui pentru ceea ce reprezenta – și mare impilator al românilor din Transilvania și al bietelor sate care erau pe moșiile lui – funcționa la 1873 ca președinte al Comisiunii catolice provizorii. În această calitate a lui, el se crede în drept a face un act de violență, foarte puțin demn de biserica catolică, și anume: demisionează din președenția acestei comisiuni, în fruntea căreia îl pusese guvernul din Budapesta la 1873 și în același moment – în Adunarea generală convocată pentru acea dată – de Statul catolic, primește președenția Statului catolic, și trece asupra acestuia toate atribuțiile Comisiunii catolice, fără să fi avut de la nimeni o autorizație în acest sens.

Pe acest act de uzurpare și de violență se întemeiază, d-lor senatori, detențiunea de astăzi a tuturor bunurilor și a întregului patrimoniu pe care îl chivernisește Statusul catolic. (Aplauze puternice).

Cazul acesta este ca și când la ministrul nostru de instrucție președintele consiliului permanent al învățământului, - el nu administrează bunuri, dar să zicem – care aparține unui partid, ia cu dânsul întreg avutul ministrului și se duce la adunarea partidului său politic și zice: iată avutul; d-voastră sunteți stăpân de aci încolo. (Aplauze).

D-lor, exact acesta a fost gestul baronului Josika în 1873. Vă veți întreba cu tot dreptul: cum a putut lua la cunoștință guvernul de la Budapesta, un astfel de lucru? Explicația este foarte simplă: cum Statul catolic era constiuit din toți politicienii catolici maghiari din Ardeal, aceștia au prezentat noua organizație ca un mijloc necesar din punct de vedere național maghiar, îndreptat împotriva populației minoritare române și, în consecință, au stăruit ca ea să fie lăsată în viață. Guvernul maghiar s-a lăsat convins de acest argument, dar și-a rezervat toate drepturile la proprietatea bunurilor din chestiune și la administrarea lor. Mai întâi, guvernul a știut să-și fixeze punctul său de vedere că „autonomia bisericească” din Ardeal o considera ca o stare provizorie, până în momentul în care se va organiza autonomia regnicolară a bisericii catolice din Ungaria, lucru care nici până în ziua de astăzi nu s-a mai realizat. Mai departe, în cursul timpului, ministrul a ținut să declare, prin rescriptele nr. 30.918 din 1910 și 22.072 din 1912 ale Ministerului de Culte, că Statul catolic nu numai că nu este proprietarul bunurilor, pe care le consideră ale Statului ungar, dar nu

este nici măcar administratorul lor; el are numai o anumită „influență” în administrarea lor. Din parte-i Ministerul de Agricultură, prin rescriptul său nr. 42.377 din 1912, a îndrumat toate cărțile funduare să înregistreze în acest sens situația bunurilor din chestiune.

Sf. Scaun, la rândul său, auzind despre încercările de a organiza o autonomie a bisericii catolice din Ardeal, a scris episcopului de Alba-Iulia, prin nunțul din Viena:

„Vă rog să-mi aduceți la cunoștință și să-mi raportați ce este forma de autonomie eclesiastică de care se vorbește în Transilvania”, pentru că auzise că voiește să se facă autonomie în cuprinsul întregii Ungarii. Acesta era, desigur, un lucru important, dar el constituia o lovitură mare pentru universalitatea bisericii catolice, care nu admite „autonomii locale”, dânsa întemeindu-se pe principiul canonic, că este universală, pe tot rotogolul pământului, dar că în cuprinsul fiecărei națiuni este și națională, fiind obligată să servească interesele Statului în care se găsește.

- Fiind ora 18, senatul consultat, aprobă prelungirea ședinței.

D-lor senatori, consecvent cu punctul său de vedere, guvernul din Budapesta a creat o secție specială de contabilitate a Ministerului de Culte, pe lângă Statul catolic, secție pe care ulterior, la 1919, Statul catolic a transformat-o pur și simplu într-un serviciu al său.

O voce: Exact!

În ce situație de drept a fost primit statul catolic unguresc de Statul Român

Și acum, să-mi permiteți, d-lor senatori, să arăt în ce situațiune am primit noi la 1919, Statul catolic și în ce raporturi se găsește acesta cu Ministerul Instrucțiunii Publice și Cultelor din București. Înainte de a face acest lucru, dați-mi voie să vă pun în față Anuarul oficial al Statului ungar, pe anul 1917, apărut la Budapesta sub titlul: „Magyarország tisztizim-es nevtara”. În această publicațiune oficială sunt prevăzute toate organele de Stat și bisericesti din vechea Ungarie, cu situația și în raporturile lor de drept corespunzătoare.

La pagina 422 a acestui anuar se arată, sub titlul „Ministerul regesc ungar de culte și instrucțiune”, toate serviciile, toate direcțiunile și toate organele vieții școlare și bisericesti. În acest loc se găsește și capitolul: „Despre consilii și comisiuni”.

La pagina 426, pritre cele 20 de comisiuni și consilii ale Ministerului de Instrucțiune și Culte, primul este Statul catolic din Ardeal, al cărui prezident era episcopul Majlath.

D-voastră, d-le Gyarfás, nu sunteți acolo, pe urmă ați ajuns. Situația aceasta o găsim și la 1915, și la 1916, și la 1918 și ea este situația oficială adevărată pe care v-a dat-o Statul maghiar. D-voastră erați pur și simplu un organ al Ministerului de Culte. În această situație ar fi trebuit să fiți încadrați la 1919 în Ministerul de Culte român. Este regretabil că nu s-a făcut atunci, ceea ce nu poate fi o piedică pentru ca să nu facem acum.

După toate acestea, oare nu era firesc ca d-l prim ministru de astăzi să vă dea la 1931, adresele pe care vi le-a dat și să vă spuie: „Eu vi-s stăpân. Eu vă poruncesc. D-voastră sunteți un consiliu, o comisiune a

ministerului meu și vă las în funcțiune până când vreau”, (aplauze prelungite) „... sub răspunderea mea politică!”.

Prin urmare, d-lor, concliziunile mele la primul capitol al tezei d-voastră, asupra trecutului istoric și asupra legalității Statului catolic, sunt: „Statul catolic este un organism subaltern guvernului, care trebuie să se supună rânduielilor lui; el nu are nimic cu rânduiala canonică și ecleziastică a bisericii catolice”.

Deci, d-lor, asupra primului capitol mă rezum încă odată și în fața d-lui prim-ministru, care a sosit acum. Într-adevăr, d-l prim-ministru, prin două adrese ce v-a făcut în cursul anului 1931, v-a chemat în legalitate, v-a chemat la intrarea în disciplina de Stat a României. Pentru că nu v-a cerut mai mult decât: să recunoașteți situațiunea nouă de Stat, să recunoașteți că astăzi nu mai depindeți de Ministerul Instrucțiunii și de Culte din Budapesta, ci de Ministerul Instrucțiunii al României, al cărui organ subaltern sunteți.

V-am făcut dovada cu Anuarul oficial al Ungariei, care nu admite niciun fel de contestațiune. A avut perfectă dreptate d-l prim-ministru, când, în calitate de ministru al cultelor, a făcut ceea ce a făcut și v-a pus în vedere că nu puteți ținea Adunarea generală, convocată pentru 19 noiembrie 1931. (Aplauze unanime).

Situațiunea ilegală a Statului catolic

Și acum d-lor, asupra capitolului II din broșura domniilor lor, în care vor să rezume legalitatea Statului catolic, îmi permiteți, tot așa de sumar, cum arată dâșii, să rezum că legea din 1653, Aprobata Constitutio, dată de principele protestant, împreună cu dieta ardeleană, prin care se legiferează libertatea cultului, pentru cele patru status-uri, adică pentru cele patru state religioase: catolic, reformat, calvin și luteran, este o lege care se referă la cultul catolic însuși și nu la Statul romano-catolic, așa cum vreți d-voastră să-l înțelegeți astăzi.

În ce privește „Diploma Leopoldină” din 1690, am arătat că această diplomă nu face decât să dea o îndreptățire Bisericii catolice, care a fost surghiunită, care a fost izgonită din Ardeal, să poată reveni, să poată avea episcop, să poată reintra în ierhia romano-catolică și să-și poată exercita episcopul prerogativele, pe care le-a avut înainte de a fi fost alungat de protestanți.

Cu ajutorul documentelor de la 1868, am arătat punctul de vedere al episcopului Fogarassy, care nu voia să primească noua concepție a Statului catolic, iar în ce privește actul din 1873, am arătat procedura felonă a baronului Josika, pentru că, d-lor, este o felonie ca să fii reprezentantul Statului și să-ți abandonezi locul, fără să spui stăpânului tău ce faci și să te duci și să primești președenția unei organizații particulare uzurpatoare. Deci în această privință nu poate să se primească ca temei legal ceea ce susține Statul catolic, că în 1873 s-ar fi așezat vreo rânduială legală.

În ceea ce privește pretinsa situație pe care legea învățământului secundar din 1883 i-ar asigura-o Statului catolic, în realitate legea nu fixează niciun fel de drept al acestuia cu privire la școlile pe care le susțin din fondul de studii. Și apoi, să nu uităm că stipulațiunile cuprinse în regulamentul de la 1893, le-au pus în vremea vestitului Memorand al românilor, care a vut ca urmare condamnarea tuturor frunțașilor români ardeleni. În realitate însă, școlile Statului catolic au fost considerate totdeauna ca școli de Stat, din cauză că mijloacele din care se întrețineau, erau mijloacele de caracter public provenind de la Stat, fie în

baza dreptului de patron și dreptului de supremă inspecțiune al capului încoronat, drept care, astăzi, cu tot Concordatul pe care-l avem cu Sf. Scaun de la Roma, au trecut asupra M. Sale Regelui României. (Aplauze prelungite).

Și atunci, d-lor, dacă aceasta este situațiunea, oare era în drept d-l prim-ministru ca să pună în cercetare serioasă situațiunea d-voastră și să nu lase să dăinuiască această ilegalitate strigătoare? Da, d-lor! Și atunci, d-l prim-ministru, prin adresa nr. 52.202 din 30 aprilie 1931, trimisă d-lui Onisifor Ghibu, profesor universitar la Cluj, a instituit o comisiune istorico-juridică pentru cercetarea amănunțită a situațiunii Statului catolic di Ardeal, compusă din patru profesori de la Universitatea din Cluj și din patru juriști distinși de la București, și anume: d-l Onisifor Ghibu, profesor la Facultatea de Litere din Cluj, ca președinte; d-l Victor Onișor, profesor la Facultatea de Drept din Cluj, specialist în dreptul administrativ; d-l Al. Borza, profesor la Facultatea de Științe din Cluj, fost secretar general al Ministerului de Instrucție; d-l Vitold Baroni, profesor la Facultatea de Medicină din Cluj; d-l Istrate Micescu, profesor la Facultatea de Drept din București; d-l Ion Dumitrescu, directorul contenciosului Ministerului Instrucțiunii și al Cultelor; d-l Moise Ienciu, doctor în teologie și inspector general la Ministerul Cultelor; d-l Ovid Demetrescu, avocat al Statului în contenciosul ministerului, ca membri.

Dintre cei patru profesori ai Universității di Cluj, trei sunt greco-catolici și unul romano-catolic așa că nimeni n-ar putea bănui comisiunea de vreun resentiment față de catolicism. Comisiunea istorico-juridică, astfel alcătuită, a cercetat chestiunea Statului romano-catolic ardelean din toate punctele de vedere: sub raportul istoric, mai întâi, apoi, sub raportul juridic, sub raportul de stat și sub raportul canonic.

Avizul acestei comisiuni, care este un monument de luciditate, a fost prezentat d-lui prim-ministru și ministru de instrucție și culte, la 20 iunie 1931.

Înainte de a vă arăta concluziunile comisiunii, vă rog să-mi permiteți să invoc o împrejurare de o extraordinară gravitate:

Oricare colecție de drept public sau bisericesc am deschide – și eu am aci colecția oficială ungară al lui Terfy – vom vedea exprimat în mod clar din cine se compunea, în baza vechiului uz și a regulamentului, Statul catolic. El cuprindea ca membri de drept toți prefectii catolici ai județelor din Transilvania, pe toți deputații și senatorii, pe toți judecătorii de la Curțile de apel, pe toți profesorii catolici de la Universitatea din Cluj, etc.

Între profesorii actuali ai Universității din Cluj sunt 5 profesori de religie romano-catolică.

Acești profesori trebuiau să fie membri de drept ai adunării statului catolic. Dar, pentru că în această adunare nu se face administrație bisericească, ci politică ungurească, acești profesori au fost excluși, prin noul statut organic de la 1931, dintre membrii adunării, pentru ca să nu poată ajunge a cunoaște secretele Statului catolic maghiar. Acești profesori, indignați, s-au adresat printr-o broșură în limba italiană, intitulată „catolicismul unguresc din Transilvania – dușmanul catolicismului universal”, Sanctității Sale Papa Pius al XI-lea plângându-se împotriva organizației Statului catolic. Îmi permit să citez câteva cuvinte din această broșură.

„Prea fericit Părinte, subsemnații fii ai Bisericii romano-catolice și profesori ai Universității „Regele Ferdinand” din Cluj, venim cu profundă smerenie să vă arătăm mâhnirea noastră pentru situația jignitoare în

care am fost puși de căte o organizație pretinsă catolică din Transilvania și vă rugăm să luați măsurile pe care adevăratele interese ale Bisericii reclamă”. În continuare, profesorii catolici arată că Statul catolic prin noul său statut organic „refuză să recunoască starea de drept internațional a României ale cărei legi – inclusiv Concordatul încheiat cu Sf. Scaun – le ignorează în mod fățiș, în schimb își bazează în mod direct provocator, întreaga organizație pe legi din vremea vechii Ungarii, care legi au fost scoase din uz încă din vremuri de mult trecute”...

Prin acest statut, profesorii romano-catolici ai Universității din Cluj au fost excluși dintre membrii de drept ai Senatului catolic, „din singurul motiv că ei sunt români, italieni și francezi și că această calitate ei nu pot fi angajați la luptă împotriva situației de drept a României”.

D-I D. Pascu: D-I Gyarfás are cuvântul.

D-I Elemer Gyarfás: N-am vrut să întreprup pe d-I Oanea, dar voi răspunde la această chestiune.

D-I Laurențiu Oanea: Iată, d-ilor, unde au ajuns savanții profesori români și italieni ai Universității din Cluj, ca să nu li se recunoască un drept de care s-au bucurat totdeauna și se bucură și astăzi profesorii unguri, și aceasta exclusiv din motivul că nu vor să se angajeze la politica îndreptată în contra României Mari!

Să vedem acum, care este punctul de vedere al comisiei istorico-juridice a Ministerului de Culte:

Vorbind despre gestul baronului Josika de la 1873, comisiunea noastră zice: „Acest act, de o însemnătate epocală, se săvârși fără niciun ordin și fără nicio autorizație din partea guvernului sau a regelui și fără să se fi redactat măcar un proces-verbal de predare și preluare”. (vezi pag. 441 din lucrarea comisiei, intitulată: „Un anachronism și o sfidare: Statul romano-catolic ardelean”, Cluj, 1931).

Mai departe, zice comisiunea: „Statul catolic n-a obținut în cursul întregii epoci maghiare aprobarea statutului său de organizare, după cum n-a fost recunoscut nici de Sf. Scaun”, iar de la guvernul ungar, conform declarațiilor categorice ale Ministerului de Culte „n-a obținut drepturi pentru dispozițiuni exclusive și independente de guvernul ungar” – el a fost un simplu „organ subaltern al guvernului”.

În ce privește bunurile materiale și fondurile pe care Statul catolic ni le prezintă astăzi ca proprietăți ale sale, comisiunea face constatarea că rescriptele ministeriale prevăd că gestiunea acelor se face numai „cu influența” Statului catolic, după modalitățile pe care le va fixa guvernul în înțelegere cu toți factorii interesați, între care trebuie să se înțeleagă și Parlamentul român de astăzi, unde, pe reprezentanții Partidului Maghiar, ca pe calea directă politică, de care niciodată Parlamentul român nu s-a înstrăinat, să-și exercite drepturile, dar nu pe calea piezișă a suveranității Bisericii catolice și nu pe calea Sfântului Scaun, ci pe aceea pe care o cer raporturile politice leale într-un stat democratic ca al nostru. (Aplauze).

Mai departe comisiunea arată că în scopul reglementării influenței Statului catolic asupra administrării bunurilor din chestiune, Ministerul Cultelor ungar a înființat pe lângă Perceptoratul regesc din Cluj o casierie fundațională a sa și o secțiune a contabilității sale, pe care a atașat-o, ca organ de Stat, pe lângă Statul catolic, dar această secțiune a contabilității, la 1919, a fost simplaminte sechestrată de către Statul catolic, nemaipermițându-se organelor ministerului să se ducă să vadă ce se face acolo.

În privința atitudinii sfidătoare a organelor de conducere ale Statului catolic față de autoritatea de stat a României, ajunge să vă spun că secretarul general al Statului catolic, d-I dr. Pap Ianossy Pela, interogat de

procurorul tribunalului Cluj, asupra îndrăznelii de a ține adunarea generală de la 19 noiembrie 1931, în contra dispozițiilor primului-ministru și ministrului de interne, a declarat ritos:

„Statul catolic din Ardeal are drepturi consacrate în cursul veacurilor. Ministerul poate sau nu să le recunoască – pe un cuvânt al Ministerului nu ne putem baza, având instituțiile noastre trecut de veacuri... (Zgomot, protestări).

D-lor, dacă astfel este... (Zgomot).

D-l Elemer Gyarfas: Voi răspunde. (Înteruperi, zgomot).

D-l Laurențiu Oanea: ... dacă astfel este spiritul acestui organism, care ar trebui să fie în subordinea Ministerului Instrucțiunii, atunci nu o să vă mai mirați de niciuna din faptele îndrăznețe ale conducătorilor lui. Astfel, nu o să vă mirați, între altele, nici de următorul fapt, nespus de caracteristic.

Falsificarea unui act ministerial

În anul 1924 Statul catolic, ca „*beatus possidens*”, după cum îl numește comisiunea, avea un proces în curs în fața autorităților judecătorești și era firesc să aibă de la cineva o autorizațiune de a sta în justiție. De la cine credea că o poate cere? De la Ministerul Cultelor! Ministru al cultelor fiind pe atunci Alexandru Lapedatu, într-un mod de curtoazie...

D-l Elemer Gyarfas: Și cuminte!

D-l Laurențiu Oanea: ... Ministrul nostru a răspuns că vă autoriză să stați în proces, ceea ce însemnează că dreptul acesta vi l-a dat ministerul, pentru că dacă d-voastră aveți, nu veneți să-l cerșiți, cum nu ați cerșit nici alte drepturi. (Aplauze prelungite).

Și atunci, d-lor, d-l Lapedatu dă o adresă prin care Statul catolic se autoriză „să stea în instanță în orice chestiuni judecătorești”.

Ei bine, știți d-voastră ce au făcut d-nii de la conducerea Statului catolic cu acest document? D-lor, l-au tradus în ungurește și l-au publicat, sub iscălitura de garanție a episcopului Majlath și a secretarului general, dar așa că după ultimele cuvinte ale textului românesc, în loc de punct, au pus virgulă și apoi lângă cuvintele: „poate sta în instanță”, au mai adăugat trei cuvintele nevinovate, și anume: „ca persoană juridică”. (Zgomot, ilaritate).

D-lor, au adăugat prin urmare, în numele ministrului, ceva care nu era în original și care este de o însemnătate deosebită.

În fața acestei falsificări, constatată de comisiune, la pagina 88 și 447, ce putea să facă d. Prim-ministru? Să anuleze pur și simplu adresa d-lui Lapedatu, ceea ce d-l Iorga nici n-a uitat să facă. În adevăr, sub nr. 168.134 din 1931 s-a anulat adresa în chestiune, prin următoarele rânduri trimise episcopului Majlath, la Alba-Iulia:

„În urma adresei Prea Sfinției Voastre nr. 450 din 28 mai 1924, Ministerul Cultelor și Artelor v-a făcut cunoscut prin adresa nr. 28.038 din 1924, că Consiliul de administrație al Statului catolic, reprezentat prin P. S. Voastră, poate sta în instanță în orice chestiuni judecătorești. Cum această adresă este dată fără calitate de către Ministerul Cultelor și Artelor, deoarece acel minister nu era competent să indice justiției cine este

reprezentantul legal al Statului catolic și dacă Statul catolic sau reprezentantul său pot sau nu să stea în instanță, acestea fiind chestiuni de atributul instanțelor judecătorești, care puteau să le rezolve, pe baza actelor de autorizare și a legilor în vigoare, Ministerul retrage comunicarea făcută cu menționata adresă și vă roagă să binevoiți a o restitui în original.

D-I D. Pascu: Și n-a restituit-o!

D-I Laurențiu Oanea: Nu se poate restitui în original pentru că este completată cu cele trei „cuvințele”. (Mare ilaritate).

D-I Ștefan C. Ioan: D-I Gyarfás, să aducă adresa aici, ca s-o vedem și noi.

D-I Laurențiu Oanea: Aceasta, d-lor, este făcută în mai 1931.

Și, continua d-l prim-ministru: „Hotărârea ce luăm prin aceasta este cu atât mai necesară, cu cât conducătorii Statului catolic și-au permis să tipărească adresa în chestiune în publicațiuni oficiale (Anuarul Statului pe 1924: Az, erdely rom.-cath. Status fontosabb jogtortenelmi Okmanyai), într-o formă falsificată, adăugând la textul oficial cuvintele: „ca persoană juridică”, calitate pe care statul român n-a recunoscut-o vreodată.

Această adresă s-a dat la 20 octombrie 1931.

Ori, d-le coleg Gyarfás, odată ce onoratul Minister al Instrucțiunii Publice și al Cultelor, sub semnătura primului-ministru al Țării Românești, v-a retras adresa de la 1924 pe care era în drept s-o retragă oricând, din moment ce v-a retras-o, nu mai aveți dreptul să faceți uz de ea. Totuși, d-voastră continuați să faceți uz de acest quasi-document anulat, ceea ce nu este numai o nedelicateță și o insubordonare față de șeful guvernului (aplauze unanime), ci constituie o sfidare nemaipomenită la adresa suveranității statului român.

În adevăr, d-voastră la pagina 28 a memoriului către Roma, pentru a face pe Sf. Scaun să creadă că guvernul v-a autorizat în adevăr să stați înaintea instanțelor judecătorești, publicați din nou, în ianuarie 1932, această adresă din chestiune. Spuneți, d-lor, era moral să faceți un astfel de lucru? Ei oare, n-aveam dreptul să spun că la Statul catolic avem de-a face cu anumite mistificări pe care d-voastră d-le prim-ministru, nu le puteți admite? Poate că dacă un astfel de lucru l-ar face senatorul d-voastră, E. Gyarfás, l-am ierta, dar dacă îl face președintele Statului catolic, care trebuie să fie subordonat Ministerului Cultelor, acest fapt grav nu poate fi trecut cu vederea și nu poate rămâne fără sancțiuni severe. (Aplauze unanime). Las la aprecierea Maturului corp, care este Senatul, să-și facă părerea pe care o merită acest gest. (Aplauze unanime).

D-I D. Pascu: În codul penal, acest fapt se cheamă altfel.

Concluziunile comisiei juridico-istorice

D-I Laurențiu Oanea: Revenind la lucrarea comisiei istorico-juridică, ea are, în rezumat, următoarele concluzii:

I. Conform declarațiunii episcopului Fogarassy, care s-a opus mistificărilor Statului catolic, Statul catolic înființat în 1868, respectiv 1873, nu este continuarea Statului catolic din secolul al XVI-lea sau al XVII-lea.

El este o organizație nouă, pe baze protestante.

II. Noul stat catolic a luat ființă în 1873, în mod clandestin, cu abatere de la prevederile rescriptului imperial.

III. Nici Regele Ungariei, nici guvernul, nici Parlamentul, n-au sancționat niciodată organizațiunea Statului catolic, ci au tolerat-o numai în mod provizoriu.

IV. Guvernul ungar a stabilit în mod precis că Statul catolic nu este proprietarul fondurilor deținute de el. Acelea sunt numai administrate „cu influența lui”.

V. Sf. Scaun n-a aprobat nici el organizațiunea Statului catolic, care este în flagrantă contradicțiune cu organizațiunea bisericii catolice universale.

VI. Guvernul ungar a preconizat dizolvarea Statului catolic, rămânând să fixeze momentul când va afla oportun.

Aceste constatări ale comisiunii privesc situația Statului catolic, sub dominația maghiară și cu adausul că, conform indicațiilor Anuarului oficial al statului ungar, Statul catolic era un simplu consiliu dependent de Minister.

În ceea ce privește situația Statului catolic sub dominațiunea românească, concluziunile Comisiunii noastre istorico-juridice, sunt următoarele:

Prin noua sa organizațiune, adică prin Statul organic din 1930, care a fost trimis la Roma, peste voința guvernului și a d-lui prim-ministru, după ce acesta a refuzat să-l aprobe Statul catolic:

I. A șters dreptul de patron suprem al Regelui României asupra fondurilor administrate cu influența lui, trecându-l asupra episcopului de Alba-Iulia.

II. A eliminat dintre membrii de drept al organului său de conducere pe reprezentanții statului român.

III. A refuzat să se supună oricărui control al gestiunii sale din partea statului român, fapt care atinge în mod flagrant principiul suveranității statului, în virtutea căruia acesta controlează chiar fundațiunile particulare cu destinațiune publică.

IV. Și-a transformat Adunarea generală într-un veritabil Parlament maghiar, constituit din 240 membri deputați.

V. A grupat în sânul acestuia pe foștii slijbași superiori ai statului maghiar.

Da, d-lor, tot ce a fost slujbaș ungar și refuzând să depună jurământul de credință către statul român, îl întreține Statul catolic, în detrimentul statului nostru.

VI. A transformat școlile care se susțineau din fondul de studii, în școli autonome ale Statului catolic și le-a pus în serviciul idealului politic maghiar.

VII. A pus în fruntea acestora, ca autoritate școlară conducătoare supremă, în calitate de director suprem, pe episcopul.

VIII. A transformat secțiunea de contabilitate atașată de către Ministerul Cultelor ungar, pe lângă Statul catolic, într-un serviciu al acestuia.

Acum, după toate acestea, vă rog d-lor senatori să binevoiți a asculta concluziile Comisiunii istorico-juridice:

„Considerând că în urma Concordatului, încheiat între România și Sfântul Scaun, organizațiunea cunoscută sub numele „Statul romano-catolic ardelean” și care nu a avut niciodată o existență de drept, și-a pierdut orice rost, și în fapt”;

„Considerând că motivele care au determinat pe fostele guverne ungare să tolereze această organizațiune, nu mai pot exista astăzi”;

„Considerând că această organizațiune, care administrează cu pretențiunea de proprietară, fără niciun control și după bunul său plac, averi și fonduri publice, cu destinațiune culturală regnicolară, a devenit un pericol pentru siguranța Statului suntem de părere că statul român are, în mod netăgăduit, dreptul să facă să înceteze orice existență sau manifestațiune, în fapt, a acestei organizațiuni anacronice și periculoase”.

D-I Gyarfás: Acestea trebuiau spuse de la început!

D-I Laurențiu Oanea: Prin urmare, d-lor senatori, nu am făcut nicio afirmațiune de la mine, când am spus că rezolvarea cu un ceas mai devreme a acestei dureroase situațiuni cere măsuri definitive.

Personalitatea juridică

D-lor, în capitolul ultim al Memoriului Statului catolic, pentru a justifica existența acestei organizații, se vorbește despre personalitatea juridică a Statului romano-catolic.

Voi replica, foarte scurt, în această materie, pentru că lucrurile se prezintă tot așa de simplu și pentru că nu poate fi vorba aci de niciun fel de replică.

D-nealor fac întâi o analiză teoretico-juridică și spun că există în Transilvania alte principii privitoare la personalitatea juridică – așa numitele realități – decât în Vechiul Regat, unde personalitatea juridică s-ar deduce prin concesiune de la stat, adică prin autorizarea statului.

D-lor, în adevăr, legea persoanelor juridice din 1924, pentru toate persoanele juridice cu caracter public, recunoaște o singură formațiune: autorizațiunea prin lege.

Nu se poate ca în dreptul public o personalitate juridică cu caracter public, care este o părțică din suveranitatea statului să fie investită altfel cu această situație juridică, decât – prin lege.

Dar, d-lor, este altfel în Transilvania? Am adus și pun la dispoziția d-lui Gyarfás „dreptul civil ungar”, scris de cel mai bun jurist al nostru, care în materie civilă a fost și cel mai bun jurist al Ungariei, d-l fost președinte al Curții de Casație, Gheorghe Plopu. Când d-sa a fost consultat de Ministerul Cultelor și și-a dat părerea, părerea sa s-a tipărit și a fost trimisă și la Budapesta, unde, în cercurile juridice nimeni nu a putut să spună altfel, deoarece nici în dreptul ungar, nici în dreptul din Transilvania, personalitatea juridică nu vine din nicio realitate.

La bunurile private, în calitate de proprietar particular, da, poate să provină din testamente și alte acte fundamentale, nu importă. Însă în materie de ordine publică, personalitatea juridică și în Transilvania, ca și la noi, în Vechiul Regat, ea a provenit numai din lege.

Din acest punct de vedere, situația d-voastră a fost cercetată de către înalta Curte de Casație. În Pandectele Române, caietul I din 1925, la pagina 6, este publicată, chiar cu comentariile d-lui George Plopu, deciziunea Înaltei Curții de casație, dată într-un proces al d-voastră, deciziunea nr. 1.564 din 1924, dată în procesul d-voastră, pe care l-ați intentat contra statului român, pentru că a îndrăznit să vă conturbe nițel în posesiunea Orfelinatlui therezian din Sibiu. La Înalta Curte ați pierdut acest proces, constatându-se că Statul catolic nu este proprietarul imobilului din chestiune, ci numai administratorul, căruia statul român îi poate lua oricând dreptul de a-l administra mai departe, ceea ce în cazul de speță statul a și făcut.

Având în vedere sentința Înaltei Curți de Casație și Justiție, urmează consecința logică, că d-l prim-ministru bine sfătuit și de colaboratorii d-sale din comisia istorico-juridică, a stat pe temeiuri legale nezguduite, când v-a trimis adresa nr. 187.644 din 16 noiembrie 1931, prin care vă punea în vedere că „fiind în discuție însăși existența Statusului catolic, nu poate fi vorba de aprobare sau de luarea la cunoștință a statului organic”, trimis ministrului de Statul catolic, „neavând nici din trecut un statut aprobat de vreo autoritate competentă. Adunarea anuală a lui, convocată pe ziua de 19 noiembrie a. c., nu se poate ține și „că orice hotărâri ale Statului catolic aduse înainte de ce va spune cuvântul autorizat și definitiv al guvernului român, le declar nule și neavenite”.

Din cele spuse până aci, rezultă ca rânduială juridică, că în materia de acordare cu personalități juridice, statul este îndreptățit să dea și să anuleze personalitatea juridică. Adică, chiar dacă statul a atribuit cuiva o personalitate juridică și de a ceea ce se face uz în dauna cuiva, în special în dauna statului, a Regelui și a țării care ți-a dat-o, are dreptul țara să o retragă oricând. În ce privește personalitatea juridică a Statului catolic, ea nu se poate pune în discuție și este un neadevăr patent când d-voastră afirmați, la Roma, că statul v-a dat cuvenita personalitate juridică. Iar cea ce afirmați în memoriu, pentru a produce atmosferă – fapt mai mult decât criticabil – este hotărârea Curții de apel din Cluj, în care afirmați că s-a examinat în instanță personalitatea juridică și vi s-a acordat. Aceasta constituie iarăși o eronare a adevărului.

D-l Elemer Gyarfas: Există hotărârea!

D-l Laurențiu Oanea: Nu există nicio hotărâre! Se invocă doar în motivare ceva, ce trebuie interpretat cu mai multă credință. Hotărârea Curții de Apel s-a dat pentru că din adresa falsificată de d-voastră, această Curte a primit impresiunea că Ministerul Cultelor, v-a recunoscut personalitatea juridică. Ori, câtă vreme d-l prim-ministru singur confirmă că n-ați avut niciodată personalitatea juridică și că ați falsificat acel text, Curtea de Apel, informată cinstit și legal, nu v-ar fi dat această hotărâre, care de altfel, din moment ce adresa ministerială de la 1924 a fost anulată, și-a pierdut orice bază, nemaiputând fi invocată.

D-l profesor N. Iorga, președintele Consiliului de Miniștri și ministrul instrucțiunii, al cultelor și artelor și ad-interim la Externe: Aș dori să se mântuie astăzi. Interesul unei discuțiuni de felul acesta, stă în faptul că se poate răspunde la fiecare moment la argumentele care s-au adus dintr-o parte sau alta. Și eu, într-o deplină cunoștință de cauză, pot să răspund.

Statul catolic unguresc instituție contrară canoanelor Bisericii catolice

D-l Laurențiu Oanea: Foarte scurt, voi mai spune numai câteva cuvinte în legătură cu partea finală a Memoriului unde d-voastră arătați că dacă nu s-ar primi temeiul istoric, dacă nu s-ar primi temeiul legalist, dacă nu se va primi nici personalitatea juridică, apoi, Doamne! Vă rămân ca sprijin canoanele. Dați-mi voie ca în privința unei autonomii catolice așa cum era concepută în era maghiară, să vă citez teoria celui mai distins mare doctrinar al ei, d-l M. Bocskor, care la pagina 249 a lucrării pe care o invocă și d-nelor, *Autonomia catolică ardeleană*, zice:

„Organizația autonomă regnicolară a bisericii catolice, în sensul ca să cuprindă în ea și elementul laic, de drept se bazează pe amestecul statului; ea este alcătuită de puterea de Stat și, în bazele ei, este circumscrisă de acesta.

Organizarea legală a organului de conducere autonomă în preponderență laică și stabilirea în cadrele acestea a îndreptățirii cărmuirii bisericii de către laici este o împuternicire dată din partea statului, de care se bucură biserica, dacă vrea, și pe care o poate neglija, dacă nu ar voi-o, ci este o prescripție legală obligatorie, așa că în Ardeal, ierarhia, din punctul de vedere al dreptului de stat, nu este îndreptățită a proceda singură în cadrul sferei prescrise de legi, ci anumite lucruri le poate hotărî și executa numai împreună cu laicii, „în înțelegere cu ei” și cu „deopotriva plăcere a lor”.

Așadar, d-lor senatori, după concepția lui Bocskor, care este cea mai mare autoritate la care se referă conducătorii Statului catolic, „Autonomia catolică”, nu este nici pe departe ceea ce se înțelege de obicei prin „autonomie” și ceea ce ar voi să ne facă să credem d-nii de la Statul catolic.

Dimpotrivă, conform concepției ungurești, autonomia catolică este o părțică a suveranității naționale, o părțică din suveranitatea statului. Așa era sub unguri și de aceea au tolerat-o ungurii, pentru că voiau să ajungă la o autonomie catolică generală, făcând cu ajutorul ei din biserica catolică, un nou instrument de întărire al șovinismului lor și al persecuției în contra naționalităților.

Prin urmare, este categoric că conducătorii Statului catolic nu au calitatea de a invoca autonomia care-i deservește.

Dar, d-lor, spun d-neilor că pot invoca în folosul lor canoanele. Rog pe d-l prim-ministru să vadă, că singura chestiune care a mai rămas să mai fie cercetată de onoratul guvern, este canonicitatea statului catolic. Să vedem, dacă există vreun text în canoane, care ar putea să fie la un moment dat, invocat, în baza Concordatului, în sprijinul Statului catolic? Memoriul invocă canoanele 5, 6, 19, 39, 1.518, 1.519, 1.520 și 1.521 din Corpus Juris canonici, al bisericii catolice. În canonul 1.521, după ce se vorbește despre suveranitatea episcopală în eparhia respectivă, se spune că: „totul se face de episcop, de toate răspunde episcopul, iar laicii, dacă sunt, au numai vot consultativ”. Acest canon 1.521, dispune pe lângă aceasta și despre administrațiunea averilor...

D-l Elemer Gyarfas: Dar nu contestă nimeni!

D-l Laurențiu Oanea: ... „Ordinul locului (adică episcopul), să-și ia bărbați distinși, prudenți, de bun renume, pentru administrarea bunurilor”, etc., iar paragraful 2 spune: „dacă în administrațiunea bunurilor bisericesti, fie dintr-un titlu legitim de fundațiune sau constituire, fie din voința ordinarului locului, au și laicii

vreo parte, cu toate acestea întreaga administrațiune trebuie să se facă în numele bisericii și rămânând salvardat dreptul ordinarului de a vizita, de a cere socoteală și de a prescrie modul de administrațiune”.

Față de această dispozițiune canonică, veți înțelege temerea exprimată de episcopul Fogarassy de la 1868...

D-l Elemer Gyarfas: Dar atunci nu exista acest canon.

D-l Laurențiu Oanea: Nu a existat formularea de astăzi, a acestui canon, dar a existat un canon cu aceleași principii și, dacă doriți, pot să vi-l citez. Prin urmare, d-lor, nici pe temeiul canonic Statul catolic n-are nicio ființă.

Nici în baza Concordatului Statul catolic nu poate avea nicio ființă legală. Concordatul nostru, încheiat cu Sf. Scaun, nu face nicio pomenire și nici n-a vrut să facă vreo pomenire despre Statul catolic.

În baza tuturor celor spuse până aci, rămâne precis un fapt, și anume că „Statul catolic este un organ abuziv, este un detentor prin uzurpațiune a suveranității statului nostru, cu care se abuzează lucrând contra intereselor de stat; deține imense bunuri ale Universității din Cluj, ale intereselor școlare, ale intereselor bisericesti”.

De încheiere, voi face câteva propuneri: dacă Statul catolic se va lichida, - și nici nu se poate admite o altă soluție – Biserica greco-catolică unită din Ardeal, al cărui credincios sunt, trebuie să-și ceară dreptul ei. Dacă până acum ea n-a putut să exercite vreodată acest drept, din cauză că Statul catolic n-a permis acest lucru – astăzi când avem Concordatul, averile cu caracter propriu-zis catolice trebuie să fie trecute pe seama întregii biserici catolice din Ardeal, respectiv din întreaga țară.

În ce privește celelalte bunuri uzurpate de Statul catolic, urmează ca toate aceste bunuri care se vor dovedi că sunt de origine și natură academică, să fie trecute în patrimoniul Universității, respectiv al Academiei de Agricultură din Cluj, ceea ce este de natură școlară să treacă la școli.

Conform principiilor juridice, dreptul de a dispune asupra tuturor acestor bunuri, îi revine exclusiv statului, respectiv Regelui, ca patron și inspector suprem al acestora. Dreptul de patronat suprem emană din suveranitatea națională și acest drept îl are întreg și Majestatea Sa Regele nostru. (Aplauze prelungite).

D-le președinte, d-lor senatori, am terminat expunerea mea. Aștept răspunsul d-lui prim-ministru și ministru al cultelor, rezervându-mi dreptul la o replică. Țin tot deodată să se știe că la parchetul din Cluj există, cu privire la Statul catolic, o procedură penală, care, la un moment dat va necesita o ședință secretă a noastră, dacă nu se vor lua în modul cel mai grabnic măsurile pe care suveranitatea Statului le reclamă în mod imperios. (Aplauze prelungite)¹.

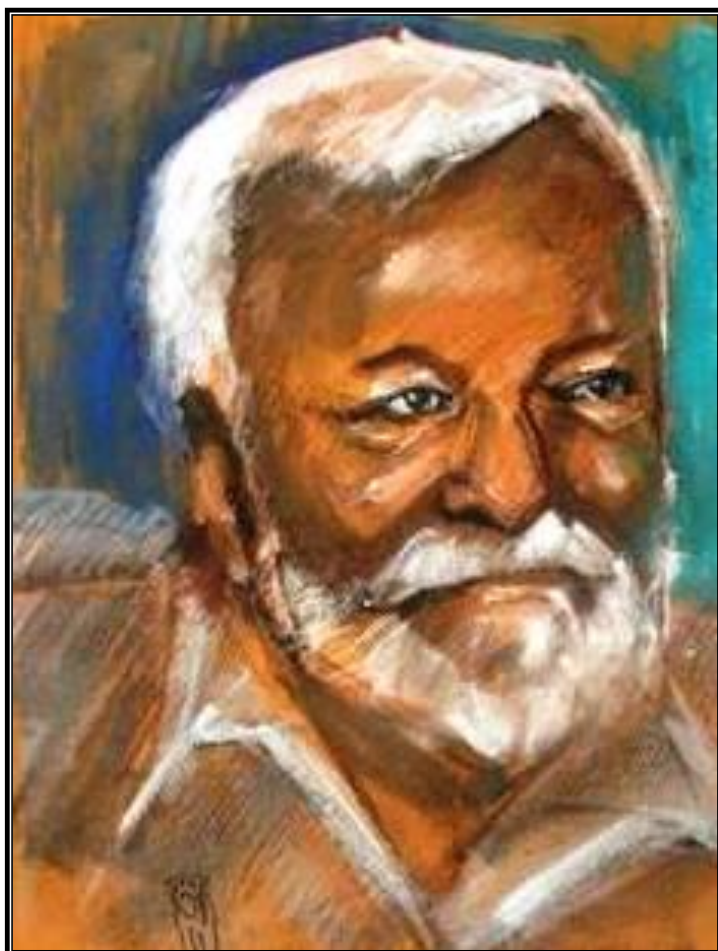
---

¹ **Dr. Laurențiu Oanea**, *România și Statul romano-catolic unguresc din Transilvania* – Interpelare dezvoltată în ședința Senatului din 12 februarie 1932, București, 1932, pp. 3-35.

POEZIA PĂMÂNTULUI

LUCIAN VALEA

Punând problema „Poezia pământului” d. Petre Bucșa nu s-a gândit să facă o expunere sistematică a tot ce s-ar fi putut spune în legătură cu această problemă, ci din contră, după cum am mai afirmat, d-sa în rândurile înșăilate în ziarul „Țara” din Sibiu, anul II, nr. 392 a realizat o scurtă, dar interesantă și foarte justă mărturisire de crez poetic, crez care poate fără să se fi gândit, reușește la un moment dat să coincidă și cu a altor condeieri, ardeleni, dovedind prin aceasta că generația lirică a Ardealului de mâine, trăiește cu conștiință problema înnoirii și renașterii sale spirituale.

Iată dar, motivarea intervenției noastre în această discuție ce nu trebuie privită, ca pornind din dorința de a discuta mai amănunțit și mai sistematic, ceea ce ortacul nostru mărturisea în amintitul articol.

Noi am ținut să fim prezenți și să ne spunem cuvântul, în momentul când simțeam că rândurile zeflemitoare ale d-lui Oana, nu loveau numai în domnul P. Bucșa, ci în crezul nostru de artă, loveau în ceea ce credeau cu tărie că va aparține viitorului. Fiindcă d. Oana trebuie să știe că „pentru noi, literatura fiind nu fenomen social, trebuie să urmeze exact condițiile de redresare ale celorlalte funcții sociale ale statului. Primenirea ființei neamului se întâmplă sub ochii noștri, sub impulsul puternicii revoluții mondiale. Ori caracterul esențial al revoluțiilor este „Răsturnarea radicală a valorilor”.

Omul, ca și popoarele de altfel, trebuie să facă la un moment dat, întoarcerea în ființă, scoborârea înspre chipul cel adevărat, inițial. Din străfundurile în care își afundă conștiința ca să scoată la lumină zăcămintele abia bănuite, își va extrage și crezurile înnoitoare și diriguitoare. Nimic nu-i va veni din afară,

nimic nu va putea substitui realitățile sale etnice și etice. Și-n toate manifestările spirituale, omul ca și neamul, va da glas ființei autentice, nealterate, imprimând creației sale valorile nediscutabile, crescute din aceeași plămădă a spiritului originar.

Poezia, literatura și artele, în general, sunt manifestări în care depășind convențiile estetice, spiritul își accentuează în primul rând propria sa esență, sintetizând rezultatul din lunga serie de alambicări ce-a suferit-o, în timp, ființa colectivă.

Într-o operă de artă se exprimă atitudini ce depășesc pe cea estetică și prin aceasta valoarea operelor respective nu scad cu nimica.

„Poezia pământului” văzută de pe planul care se situează d. P. Bucșa, ar fi poezia realităților naționale, în care își găsesc glas și exprimare valorile permanente ale neamului. În această „poezie a pământului” se întruchipează crezul de renaștere, prin ea cresc din trecut imperativele de mâine.

Iată, dar, cât de departe de ceea ce este într-adevăr această poezie, se găsește d. Ion Oana când naiv, „este naiv”, afirmă pretențios. „Noi știm că poezia e una și se numește, simplu: Poezie”.

O fi așa, dar cu câteva șire mai sus, tot d-sa acceptă existența unui astfel de poezii, pe care o numește „patriotică”, recunoscând „realizări” la Voiculescu și Beniuc.

D. Ion Oana vrea să ne convingă cu orice preț că nerumegându-l pe Valery sau altă ilustrisimă somitate franceză, nu poți scrie și simți românește. D. Ion Oana crede că poezia se scrie mestecând sute de pagini de estetică și înșirând tot atâtea nume de teoreticieni de artă consacrați.

Însă, uită un lucru d. Oana. Uită că „poezia pământului” este glasul nedeslușit al sutelor de generații, că prin ea se afirmă ființa de totdeauna a neamului, că verbele își pierd conținutul lor cotidian și-n astfel de versuri, împrumută lumină de mit.

Poezia aceasta nu se citește la ceaiuri dansante, nici la reuniuni unde tinerii cu pretenții de maestri, dezvelesc busturi, stârnind în opinia publică sinceră compătimire.

„Poezia pământului” se scrie scrâșnind și învolburându-te, înțelegând cântecul molcom al pământului ridicat înspre Dumnezeu. Și o astfel de poezie poate fi privită sub toate unghiurile esteticii, pentru că va rezista tuturor intemperiilor vremii.

Trăire sinceră, ardere continuă și sacrificiu, iată chezașia artei adevărate. Pentru poetul autentic, trebuie să aibe răsunet în sufletul lui, toate bucuriile și durerile lumii. Acest Dumnezeu miniatural, zidește din el, din ceea ce s-a răsfrânt în sufletul lui, din toate câte l-au înconjurat, căci mai întâi de toate, poezia, arta, înseamnă viață.

D. Ion Oana etichetează această poezie cu „dinamitanda poezie a poezilor tineri”, dar uită că în strigătul ei, vorbesc miile de glasuri ale înaintașilor, d. Ion Oana nu poate să înțeleagă că poezia nu se scrie alăturând cuvintele unul lângă celălalt pentru a obține sonoritate și efect muzical, ambele „estetice”.

Și-i vom răspunde d-lui Oana, citind cuvintele celui mai mare liric al omenirii: „Ca să scrii versuri, trebuie să fi văzut multe orașe, oameni, lucruri, trebuie să cunoști animalele, să simți cum se mișcă florile când se deschid în faptul dimineții... Să te stăpânească amintirile multor nopți de dragoste din care niciuna să nu semene cu alta; strigăte de femei în durerile nașterii; lăuze suave, albe dormitând reculese. Să fi

vegheat cei în agonie, sau la căpătâiul morților, noaptea singur într-o încăpere cu fereastra deschisă, prin care pătrund din când în când zgomotele lumii de afară”.

Crede d. Ion Oana că vorbele lui Rilke au fost scrise așa la întâmplare fără a fi izvorâte dintr-un crez, dintr-o experiență în care s-au consumat și sufletul și gândurile marelui însingurat?

Am ținut să ne spunem cuvântul fiindcă odată vor trebui să înțeleagă, d-nii esteți și studenții la asemenea obiecte că marii creatori de artă n-au creat așa cum au creat pentru că, vezi doamne, se culcau și se sculau memorând principii de estetică.

Prea au fost mulți aceea care, cu o lipsă elementară de bun simț, atunci când nu le convenea cutare persoană, le sărea țandăra și începeau să înjure în fel și chip, ba odată poezia patriotică, ba altădată poezia tradiționalistă.

În marile înțeleștări istorice, noi murim spre a ne afirma ființa autohtonă, iar în spatele frontului domnișorii saloanelor literare, proclamă rafinamentele străinilor, nesocotind în mod obraznic suflul creației autentice.

Să nu se mai alarmeze însă. Dacă poezia în care credem noi, este simplă, dinamitandă, patriotică, lipsită de orice valoare, va dispărea așa cum a și apărut, cum își închipuie „domniile lor” că a apărut. Iar dacă, în ciuda tuturor, „poezia pământului” va reveni mâine, poezia mare a neamului, cartea lui de vizită ce-o va opune culturii lumii, să fie siguri că injuriile meschine ale lui Ion Oana sau oricum s-ar chema el, tot în deșert sună.

Iată de ce nu trebuie să apărăm această poezie în care credem noi.

Și nimeni să nu-și închipuie că am dat atenție prea mare faptului petrecut între d-nii Bucșa și Oana.

N-a sosit încă ceasul să ne putem spune cuvântul, răspicat cum îl dorim. Am însemnat totuși aceste rânduri, pentru a se arăta că scriitorii tineri ardeleni nu dezertează de acolo unde trebuie să se găsească. Și mai cu seamă să se știe că „poezia pământului” există ca o realitate primordială în preocupările noastre, singura cu adevărat mare, ce-și așteaptă dezlegarea.

Și pentru aceasta, nu e încă nicio grabă. Așa că mai liniștiți-vă, d-lor esteți. Toate la timpul lor¹.

---

¹ *Ardealul*, Anul II, București, nr. 29, 26 septembrie 1942, p. 6.

IDENTITATE

Fotografie din arhiva artistului Maxim Dumitraș

Sângeorz-băi

Vila Lazar villa

Fotografie din arhiva artistului Maxim Dumitraș

O STAȚIUNE BALNEARĂ ROMÂNĂ

- Băile de la Sângeorgiu -

M. AEGEA

Vizitiul pocneste vesel din biciu. De-acuma nu mai avem mult. Am intrat în valea mănoasă a Someșului.

Caii se întind în hamuri și-o pornesc în mers repede. Lanuri bogate, de-a stânga, munți înalți de brazi, cu vârfurile pierdute în nori, de-a dreapta, țărmaresc drumul ce duce la Sângeorgiul român, unica stațiune balneară a noastră, a Românilor.

Borsecul avea și el pe vremuri caracter românesc, când

elita societății de la noi și din Regatul României petreceau aici lunile de vară. Vremile s-au schimbat. Borsecul ar fi putut să ajungă proprietate românească, dar cei cărora li se îmbiase aceste băi, au șovăit, și astăzi Borsecul, ca și celelalte băi din ținuturile românești, sunt izvoare de venituri și îmbogățire ușoară în mințile străinilor. Nici Mehadia, nici Buziașul, nici Vâlcele, Tușnad... nu sunt ale noastre.

Ale noastre mai sunt numai băile ascunse între munții romantici de pe valea Someșului, băile de la Sângeorgiul-român. Călătoria de la Bistrița, stațiunea finală a căilor ferate, până la aceste băi, e o adevărată călătorie de descoperiri. La fiecare pas, frumseți noi îți deșteaptă interesul. Ai pus piciorul într-un colț de țară românească de-o bogăție necunoscută. Jur împrejur pădurea întinse de brazi și fagi, la Sângeorgiu izvoare minerale cu ape tămăduitoare, la Rodna și dincolo de Rodna băi de plumb, argint și aur, un aer înprospătat de mirosurile ozonifere ale brazilor... Și toate aceste supt un cer senin, proptit, parcă, în depărtări albastre de vârfurile înalte ale munților Rodnei: gigantul Pietrosul Mare (2305 m.), Ineul (2280 m.), Gargaleul (2100) și Vârful Repede (2977 m.). În mijlocul acestei lumi românești, o comună mică te izbește prin caracterul ei ciudat. E Entradamul, singura comună, în Ungaria, locuită exclusiv de ovari; un sat de vreo 100

case, construite toate la fel, de-a lungul frontului cu târnațe de lemn, pe care în zilele de vară se soresc ovrei habotnici, în caftane lungi, cu camilafcă în ceafă, și afară de-o nemțească stricată, neștiind altă limbă decât românește. Sunt ovrei din Galiția, așezați aici în grup, și pripășiți în număr mai mic și în celelalte comune din jur. Chiar și în Sângeorgiu casele din capătul satului sunt locuite de ei. Aici însă numărul lor e disparent. Numai prin îmbrăcămintea lor de habotnici se relevă în mijlocul celor 3000 și mai bine de români, câți

locuiesc în Sângeorgiu. Acești locuitori, curați la îmbrăcăminte, sănătoși la față și voinici, sunt cea mai bună recomandare pentru apa minerală din comună. Fără reclame senzaționale, apa de la Sângeorgiu s-a impus prin calitățile ei extraordinare constatate de medici specialiști, care o pun în fruntea apelor de aceeași compoziție chimică apele de Rohitsch, Vichy, Gleichenberg, Selter, Salzbrunn ș. a. Pe când pe la începutul anilor '70 și până la 1890 frecvența oaspeților varia între 200-300, astăzi băile aceste sunt cercetate de 900-1000 bolnavi. Creșterea aceasta a frecvenței, firește, în rândul întâi se datorește băilor reci și calde și celor cinci izvoare, care împreună produc la zi o cantitate de 430.855 litri apă alcalino-muriatică, pusă în vânzare sub numirea de „Hebe”. Cea dintâi pomenire despre aceste băi datează din anii 1818 și 1820, când doi balneologi transilvăneni S. Bélték și S. Pataky au cercetat băile minerale din Transilvania, între altele și băile de la Sângeorgiu. Izvoarele deja înainte de 1848 se întrebuintau pentru băi, deși erau încă într-o stare primitivă. Începând cu anul 1857, când se zidi cea dintâi hală și cele dintâi scaldătoare, firește numai în lemn, Sângeorgiul ia alt aspect.

De-atunci an de an s-au făcut îmbunătățiri noi și corespunzătoare frecvenței, încât astăzi băile de la Sângeorgiu au un caracter de adevărate băi moderne. Intrând pe terenul băilor, un deal de formă conică îți atrage numaidecât luarea aminte. Din sânul acestui deal, cam la jumătatea înălțimii lui, își iau obârșia izvoarele principale. În vârful dealului, de unde ți se

desfășură o pânză lată de frumuseți nepieritoare, sta din vremuri bătrâne un chioșc singuratec. E atâta

O stațiune balneară română

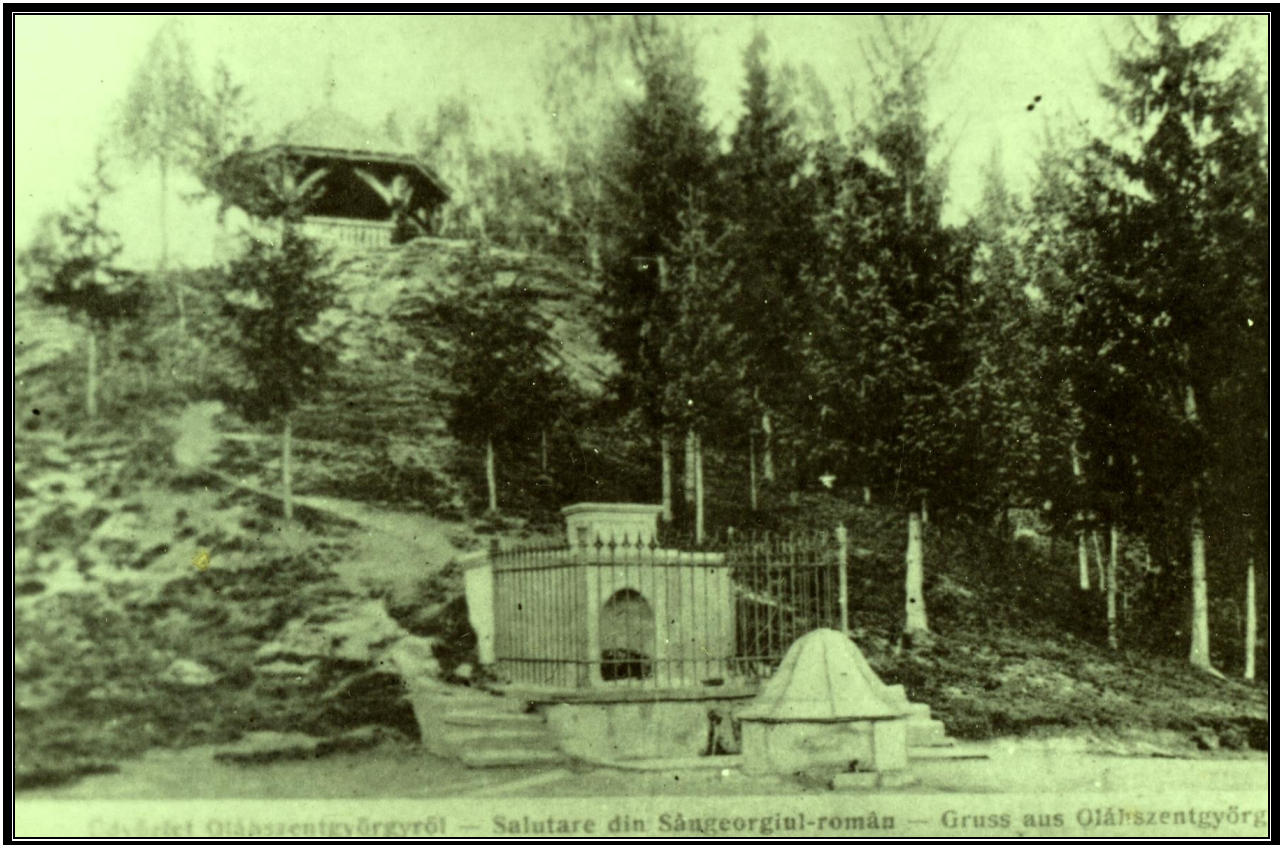

neastâmpăr de lumină, atâta muzică de colori în icoana ce-o cuprinzi cu ochii, de aici de sus. Îndată la stânga, hotelul „Hebe” împrejmuit de un parc, și mai la stânga satul, cu cele două biserici române, în fața ta covorul verde al văii Borcutului cu vile și case de vară ascunse printre copaci batrâni, la dreapta o alee lungă ce te duce tot printre brazi, iar la picioare, pe același plan cu izvoarele, terasa. O învălmășală de lume fără griji, un haos de glasuri vesele... Copii drăgălași în haine ușoare de vară, fetițe și fete sprintene, mame

fericite, tineri sburdalnici, bărbați serioși... Și vorbă românească și doină românească. Dacă băile ar fi dat în exploatare la străini și nu s-ar administra în regie proprie, prin un comitet și comisiune administrativă, veniturile lor, poate, ar fi mai mari, dar s-ar fi pierdut caracterul lor românesc și ar fi pierit în scurtă vreme, cu siguranță, și cea din urmă stațiune balneară românească, cum am pierdut deja celelalte izvoare: de la Anieș și Valea-Vinului, locuri de excursiuni de rară frumusețe. În apropiere de 15 km. de la Sângeorgiu zace orașelul Rodna, una dintre cele mai vechi comune românești, unde trăiește nonagenarul nostru academician și botanist Florian Porcius. Până la venirea tătarilor (1242), Rodna fusese oraș mare cu multe zeci de mii de locuitori și fiind situată la granița Transilvaniei și a Bucovinei, de mare importanță comercială. Ars și pustiit de tătari, din toată măreția de odinioară n-au mai rămas decât câteva ruine și canale subterane. Rodna, astăzi e o comună de peste 4000 locuitori cu o biserică românească zidită pe ruinele unei vechi biserici în stil gotic, a cărei poartă de intrare, acum stâncă masivă, se mai vede și astăzi înaintea bisericii noi. Dincoace de Rodna se află izvoarele de la Anieș, proprietatea fostului ministru Andrei Bethlen, dincolo de Rodna, într-o vale îngustă, țarmurită de râșorul repede Izvorul, Valea-Vinului, proprietatea societății carpatine maghiare din Cluj. Mai la deal, ajungem la băile de plumb și argint, la topitoare, intrăm în „Strâmtoarea dracului”, formată de stânci uriașe care deasupra capetelor noastre par a-și întinde minele... Și parcă un dor necunoscut ne mână mergeți înainte înspre Carpați... Pleșuvul Ineu străluce în bătaia razelor de soare, și parcă înduioșat privește peste hotare, la țările surori, Bucovina și Moldova. Dragi cititori, mai fericiți decât noi acești legați de munca grea a scrisului zilnic, dacă îndemnați de șirele noastre veți cerceta odată locurile aceste, salutați și în numele nostru acest depărtat cuib de viață românească, acest colț de pământ românesc!¹

¹ *Lucafărul*, Anul IV, Budapesta, nr. 10, 15 mai (stil vechi) 1905, pp. 212-213.

* Ilustrațiile de mai sus au apărut în revista „Lucafărul” pe care am amintit-o mai sus.

Fotografie din arhiva artistului Maxim Dumitraş

BISERICA ÎN COMUNISM

NIHIL SINE DEO

**IN MEMORIA EROILOR NEAMULUI
ROMĂNESC, DIN TOATE TIMPURILE
SI DIN TOATE LOCURILE, A
DETINUTILOR MARTURISITORI SI
APĂRĂTORI AI DREPTEI CREDINTE,
MARTIRILOR SI A ACELORA CARE
AU SUFERIT PENTRU ADEVĂR**

PREOȚIMEA DIN SÂNGEORZ-BĂI ÎN PRIMII ANI DE DUPĂ INSTAURAREA COMUNISMULUI

ALEXANDRU DĂRĂBAN

Statul comunist limitase modalitățile de exprimare ale Bisericilor la ceea ce mai mulți ierarhi, teologi și intelectuali ortodocși au numit mai târziu „gheto-ul liturgic”.

Spațiul controlat al momentelor cultului, o contractare a structurii instituționale a Bisericii, o excludere a ei din viața cetății, cu tolerarea unor manifestări foarte limitate și marginale (de exemplu, o presă bisericească de circulație restrânsă și strict controlată) erau principalele date ale situației sociale a Bisericii Ortodoxe Române în România regimului comunist. Relațiile sale cu statul erau marcate de dominația pe care acesta încerca să o exercite și o exercita, de facto, asupra tuturor cultelor recunoscute.

Decretul nr. 177 din 4 august 1948, în fapt noua Lege a cultelor, împrumuta formulări și concepte din legislația sovietică. Acest decret pleca de la prezumția de vinovăție a tuturor cultelor, deși garanta formal libertatea de conștiință și libertatea religioasă de pe tot cuprinsul Republicii Populare Române¹. În prealabil la data de 2 august 1946 s-a emis un decret care prevedea „trecerea în proprietatea Statului a bunurilor bisericesti, congregațiilor, comunităților sau particularilor ce au servit pentru funcționarea și întreținerea instituțiilor de învățământ general, tehnic sau profesional”². Din județul Năsăud au trecut în proprietatea Statului: Școala romano-catolică din Rodna, Liceul Teoretic „George Coșbuc” al Fondurilor Grănicerești din Năsăud, Școala normală mixtă a acelorași Fonduri, Școala primară confesională a cultului adventist Năsăud ș.a.³.

În urma „revenirii” comunităților locale (parohii) ale cultului greco-catolic la cultul ortodox roman și în conformitate cu art. 13 din decretul Nr. 177 din 1948, organizațiile centrale și statutare ale acestui cult, ca: Mitropolia, Episcopiile, capitlurile, organele, congregațiunile, protopopiatele, mănăstirile, fundațiunile, asociațiunile, cum și orice alte instituții și organizațiuni, sub orice denumire, încetează de a mai exista.

Averea mobilă și imobilă aparținând organizațiilor și instituțiilor arătate la art. 1 din prezentul decret, cu excepția expresă a averii fostelor parohii, revine Statului Roman, care le va lua în primire imediat.

O comisiune interdepartamentală compusă din delegați ai Ministerelor: Cultelor, Finanțelor, Afacerilor Interne, Agriculturii și Domeniilor și Învățământului Public, va hotărî destinația acestor averi, putând atribui o parte din ele Bisericii Ortodoxe Române, sau diferitelor ei părți componente⁴.

---

¹ *Monitorul Oficial*, partea I, nr. 177/4 ianuarie 1948, anul CXVI, p. 6392.

² *Ibidem*, p. 6324.

³ *Ibidem*, p. 6337.

⁴ *Idem*, Decretul nr. 358 din 2 decembrie 1948, art. 1 și 2.

Preotul Andrese Virgil

La data de 16 octombrie 1948 Episcopia Ortodoxă Română din Cluj făcea cunoscută prima listă a protopopilor și preoților greco-catolici de pe teritoriul acestei eparhii care au trecut la ortodoxie¹.

La nivelul județului nostru s-a format „Comisiunea județeană de unificare a Bisericilor românești”. S-a întocmit un tablou cu preoții greco-catolici din județul Năsăud care au revenit la ortodoxie până la 1 decembrie 1948, când s-au încheiat lucrările unificării. Pe acest tablou îl găsim și pe părintele Andrese Virgil.

Totodată s-a întocmit și un tablou cu preoții greco-catolici din județul Năsăud care au refuzat semnarea pentru unificare până la 1 decembrie când s-au încheiat lucrările unificării. În acest tablou îi regăsim, printre alții și pe părintele Buga Antoniu din Sângeorz Băi².

În ceea ce privește preoții sângeorzeni, după trecerea la cele veșnice a ieromonahului Ioachim Bâznog, până în 1948 nu a mai exista niciun preot ortodox.

Odată cu instalarea comuniștilor la putere și introducerea legislației sovietice amintite mai sus, trecerea de la greco-catolici la ortodocși a fost asigurată de preotul greco-catolic Andrese Virgil. Acest fapt reiese din documentul găsit în arhivele episcopale ortodoxe clujene în care părintele Andrese își prezenta demisia. În rândurile ce urmează prezentăm documentul sus-amintit după cum urmează:

Subsemnatul Virgil Andrese, preot în Parohia ortodoxă română – revenită – din Sângeorz-Băi, județul Năsăud, cu supunere vă aduc la cunoștință următoarele:

Subsemnatul funcționez ca preot din luna noiembrie 1947, nesalarizat pe tot timpul funcționării, fiind instalat ca preot II în post bugetar la fosta Parohie română unită, azi revenită în sânul Bisericii Ortodoxe Române.

Înainte de a fi preot și, apoi, paralel cu această misiune, am funcționat în învățământ, după cum urmează:

- anul școlar 1944/1945 la Școala primară din Sângeorz-Băi;*
- anul școlar 1946/1947 la Școala normală din Năsăud;*
- anul școlar 1947/1948 la Gimnaziul unic din Sângeorz-Băi.*

În anul 1948 mi-am luat diploma examenului de capacitate, fiind numit pe post la Școala elementară din Sângeorz-Băi.

În prezent, în parohia mea numeroasă cu peste 4500 suflete, munca este istovitoare, iar eu nu pot face față problemelor ce mi le pune învățământul, pentru care am optat categoric, fapt întărit și de luarea diplomei de capacitate care îmi asigură și-mi definește poziția.

De la dispariția preotului paroh Antoniu Buga, care a servit lor până în luna octombrie 1948, am dus singur munca pastorală în nădejdea că situația se va remedia prin numirea unui preot în locul meu, fapt îndelung cerut de mine de la Protopopiatul Năsăud care este informat despre starea de lucruri din Parohia Sângeorz-Băi.

---

¹ *Renașterea*, Anul XXVI; Cluj, nr. 41-42, 16 octombrie 1948, p. 4.

² *Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului (A.A.V.F.C.)*, Documentul nr. 46/1948.

Preoțimea din Sângeorz-Băi în primii ani de după instaurarea comunismului

---

Deși am primit numeroase avertismente din partea direcțiunii școlii ca să nu neglijez școala și învățământul, eu n-am putut lăsa parohia la voia întâmplării și astfel, inevitabil, școala a trebuit să sufere.

Situația mea este, azi, în pericol, prin faptul că mi s-a pus în vedere, în mod hotărât, să mă ocup de învățământ în așa fel să nu existe nemulțumiri din partea organelor de control ale inspectoratului școlar. În caz contrar, voi fi sancționat, mergându-se până la darea mea afară din învățământ.

Așa stând lucrurile, rog pe P. S. Voastră să înțeleagă că nu mai pot prelungi sub niciun motiv această situație și că, pentru a limpezi situația, sunt silit, irevocabil, să demisionez din funcția de preot al acestei parohii pe data de 1 martie 1949 până când, rog, să se trimită în locul meu alr preot.

Rog, de asemenea pe P. S. Voastră, văzând cum stau lucrurile, să binevoiască a se interesa și de salarizarea mea ca preot ce mi se cuvenea până acum, salariul fiind, de drept, al meu.

Insist asupra faptului că demisia mea este irevocabilă și că, după data de 1 martie 1949, nu mă mai pot considera preot în funcțiune al parohiei Sângeorz-Băi.

În speranța că cererea mea va fi soluționată favorabil, rămân și mai departe, cu supunere fiască, Andrese Virgil, preot.

Sângeorz-Băi, 14 februarie 1949¹.

Părintele revine cu o nouă adresă la date 28 februarie al aceleiași an. Demisia îi va fi acceptată, fapt pentru care va fi anunțat Protopopiatul ortodox din Năsăud.

Ieromonahul Veniamin Grigoraș

Prin rezoluția dată de Episcopie privind acceptarea demisiei părintelui Virgil Andrese, administrarea parohiei sângeorzene a fost dată în grija ieromonahului Veniamin Grigoraș care slujea în comuna Feldru. Acesta va sluji o perioadă foarte scurtă, până la data de 25 aprilie 1949, când a fost instalat preot părintele Sabin Truța.

Preotul Sabin Truța

După cum am amintit în rândurile de mai sus, părintele Sabin Truța a fost instalat în parohia Sângeorz-Băi la data de 25 aprilie 1949. Instalarea s-a făcut în prezența prof. Ioan Zăgreanu, arhidiacon, delegat din partea Protopopiatului Năsăud, a prim-epitropului Emanoil Cristurean și a secretarului Consiliului parohial Alexandru Astălușiu².

Preotul Sabin Truța s-a născut la data de 30 iulie 1897 în comuna Coșna, județul Câmpulung Moldovenesc, din părinții Gheorghe, preot, și Sabina, casnică. Era necăsătorit și confesor de rezervă aparținând de județul Mureș.

---

¹ *Idem*, Documentul nr. 1186 din 18 februarie 1949.

² *Idem*, Documentul nr. 73 din 1949.

A absolvit Academia Teologică Ortodoxă din Sibiu în anul 1918. A funcționat ca preot, până la venirea în Sângeorz-Băi, timp de 23 de ani, după cum urmează:

- Parohia ortodoxă Periș, județul Mureș, din 1926 până în 1940, când a fost expulzat de autoritățile horthyiste maghiare;

- Vicariatul Alba-Iulia, în perioada 1940-1942;

- Biserica Sfântul Nicolae Bolgrad (Basarabia), în perioada 1942-1944, funcționând ca preot protopop;

- Parohia Periș, județul Mureș, revenire în această parohie, în perioada 1942-1949.

Din 1949 este transferat ca preot în Parohia ortodoxă din Sângeorz-Băi.

A făcut parte din Frontul Plugarilor, încă din anul 1946, după ce în trecut făcuse politică liberală. Din 1949 a făcut parte din Sindicatul angajaților publici.

Toate aceste date fac parte din fișa de personal întocmită de Episcopia Ortodoxă din Cluj la data de 6 decembrie 1949¹.

La data de 20 mai 1950 preotul Sabin Truța înștiințează, în scris, Judecătoria Năsăud că:

Parohia (comunitatea locală) a cultului greco-catolic Sângeorz-Băi, județul Năsăud, în conformitate cu dispozițiile articolului 1 din Decretul nr. 358 pentru Regimul General al Cultelor Religioase, toate bunurile și întreaga avere a cultului părăsit se strămută, de drept, în patrimoniul parohiei (comunității locale) a cultului adoptat.

Cărțile funciare cuprind terenuri cu întindere de 8 iugăre 1587 stânjeni ca proprietate a comunității locale greco-catolice cu destinațiunea de sesiune parohială, cantorală, avere bisericească.

În temeiul legilor arătate mai sus și ale ordinelor de aplicarea aceloră, subsemnat Oficiu parohial ortodox român, cu onoare, vă rugăm:

- să binevoiți să ordonați ca dreptul de proprietate asupra imobilelor înscrise în cartea funciară pe numele comunității locale greco-catolice din Sângeorz-Băi, județul Năsăud, s-a strămutat și în scris în aceeași carte funciară pe numele Parohiei (comunității locale) ortodoxe române Sângeorz-Băi cu menținerea destinațiunii de până acuma².

Slujirea părintelui Sabin Truța în Sângeorz-Băi va dura până la data de 1 noiembrie 1949. De la acea dată i-a fost încredințată spre păstorire parohia preotului Teodor Lazăr care venise prin transfer.

---

¹ *Idem*, Fișa personală pentru evidența cadrelor, 6 decembrie 1949.

² *Idem*, Documentul nr. 4970 din 2 august 1950

Autorii:

AEGEA, M., pseudonimul cu care semna **IOSIF ȘCHIOPUL**, născut la Reghin. A colaborat cu povestiri și articole la „Familia”, „Lucafărușul” și, îndeosebi, la „Tribuna” de la Arad (1910-1912), remarcându-se printr-un accentuat spirit polemic. Între anii 1915-1916 a fost unul din principalii colaboratori ai revistei „Tribuna nouă” de la București, în paginile căreia a militat pentru realizarea unității statale a poporului român.

ALEXI, ARTEMIU PUBLIU, s-a născut la data de 8 aprilie 1847, în orașul Sîngeorz-Băi, județul Bistrița-Năsăud. A fost unul dintre cei mai străluciți elevi ai învățătorului Iosif Ghiorghită, directorul Școlii Triviale și posesor al unei frumoase grădini, unde copilul a ajuns să îndrăgească studiul științelor naturii. La Școala Trivială, Alexi își însușește limba germană, apoi se transferă la Școala Normală din Năsăud. Liceul îl începe la Bistrița, dar îl termină la Blaj, în anul 1868, și aceasta mulțumită unei burse din fondurile grănicerești. Își face studiile universitare la Viena și Graz, unde dobândește și titlul de Doctor în științe. Tot acum, este ales secretar al societății „România”, societate care îi reunea pe studenții români din capitala austriacă, precum și membru al societății universitarilor români „Santinela”. După absolvirea facultății, în anul 1873, este numit de administrația fondurilor grănicerești, profesor titular la liceul din Năsăud. Numirea lui ca profesor în școală a determinat înnoiri considerabile: apariția grădinii botanice și zoologice, a unei colecții de roci minerale (1.721 roci), a colecției botanice (2.083 plante), a unui muzeu de animale (1.516 animale). Introduce gimnastica în liceu și predă două ore pe săptămână. Înființează o stație meteorologică, unde verifica de trei ori pe zi starea vremii și o dată pe lună transmitea la Viena. La gimnaziu introduce manuale școlare din vechiul regat la științele naturii. Înființează prima librărie din zonă în orașul Năsăud, numită „Concordia”. Este asociatul băncii „Aurora” din orașul Năsăud. Scrie un volum de „Poesii” cu pseudonimul Publius. Ca biolog, a studiat flora din Munții Rodnei și a descoperit o plantă pe care a numit-o „Sinedra alexiana”, flora din Dobrogea, specii forestiere. A făcut pentru prima dată referiri la raportul om-natură, la necesitatea ocrotirii și conservării naturii, la importanța împăduririi. A scris o carte despre plantele din zona izvoarelor din Sîngeorz-Băi. În calitate de cercetător științific, a scris 22 lucrări, primind medalia „Bene Merente” clasa I de la Prințul Carol, în anul 1890. În anul 1878, activitatea sa intelectuală este completată de elaborarea, împreună cu vărul său dinspre mamă, profesorul Maxim Pop, a monumentalei lucrări „Rezbelu orientale ilustratu”, publicată la Graz, în 724 pagini. În aceasta sunt descrise faptele de vitejie ale soldaților români, cu scene colorate din război și schițe făcute de Andrei Mozanec. În 1878, fiind primit în audiență la Castelul Peleş de la Sinaia de Vodă Carol Prințul, i-a oferit Maiestății Sale un exemplar din lucrare. Un an mai târziu, o delegație a casei regale a României le-a înmănat autorilor câte o diplomă, iar lui Alexi, medalia „Bene Merente” clasa a II-a. Viața acestui mare bărbat a fost presărată cu tot felul de întâmplări, pentru că, la 1 noiembrie 1875, el se găsea militar la Regimentul 63 de Infanterie Românească din Bistrița. Din cauza energiei depuse în toate aceste direcții, în vara anului 1894 s-a îmbolnăvit de o boală grea, probabil pulmonară, în urma căreia a cerut pensionarea. S-a stins din viață la data de 15 octombrie 1896, la numai 49 ani, fiind condus pe ultimul drum de colegi și de foștii săi elevi de la liceul din Năsăud. A fost înmormântat în cimitirul bisericii din Rebrîșoara.

DĂRĂBAN, ALEXANDRU, Născut la 17 octombrie 1960 în Sângeorz-Băi, județul Bistrița-Năsăud. Licențiat al Facultății de Teologie Ortodoxă din cadrul Universității „1 Decembrie 1918” Alba-Iulia; Masterat în „Ortodoxie românească” – Facultatea de Teologie Ortodoxa din Cluj-Napoca; Are trei cărți publicate, precum și articole și eseuri în diferite publicații. Împreună cu profesorul Florin Hodoroga fondează revista *Pisanii Sângeorzene*.

OANEA, LAURENȚIU, s-a născut în anul 1888, în localitatea Sângeorz-Băi. Între anii 1899-1907 a urmat studiile la Liceul grăniceresc „George Coșbuc” din Năsăud, ale cărui porți s-au deschis în 4 octombrie 1863, după care între 1907-1911 s-a înscris și urmat pregătirea la Universitățile din Cluj, Budapesta, Graz și Viena. După finalizarea studiilor, a practicat avocatura în Târgu Mureș, iar din 1919 a cerut să intre în Baroul de Avocatură al județului Ilfov. A locuit în București până în 1970, când a trecut la cele veșnice, în vârstă de 82 de ani. A fost notar (secretar) al Adunării Naționale de Unire de la Alba Iulia. După Marea Unire, Laurențiu Oanea a fost deputat de Năsăud între 1919-1920, 1926-1927 și senator în anul 1931.

VALEA, LUCIAN, (4 martie 1924, Șanț, județul Bistrița Năsăud - 4 aprilie 1992, Bistrița) este un poet și istoric literar. Este fiul Ioanei (născută Siminic) și al lui Alexandru Astălușiu, învățător; prenumele la naștere: Alexandru; și-a oficializat pseudonimul în 1957. Urmează școala primară la Sângeorz-Băi (1931-1935), liceul la Bistrița (1935-1938), Cluj (1938-1940) și la Brașov (1940-1943), unde își trece bacalaureatul. În 1939 debutează la ziarul „Tribuna” cu un poem dedicat poetului Ion Moldoveanu, iar editorial în 1941 cu placheta *Mătăniei pentru fata ardeleană*. În 1942-1944 lucrează ca redactor la „Gazeta Transilvaniei” și în 1945-1946 ca profesor la Năsăud. În 1943 se înscrie la Facultatea de Drept din București,

dar e încorporat și trimis la Școala de Ofițeri de Rezervă din Câmpulung. Între 1945 și 1949 urmează Facultatea de Litere și Filosofie. În 1950 este arestat pe motive politice și condamnat la muncă silnică pe viață, dar execută numai 5 ani, pe șantierul-penitenciar Onești-Baraj. După eliberare lucrează ca muncitor necalificat, metodist, profesor secundar la Timișoara, lector universitar la Bacău (1962-1963), din nou profesor secundar, la Darabani (1963-1966), muzeograf la Muzeul Regional Suceava (1966), revenind ca profesor la Darabani (1967-1969). Numit, la Botoșani, director al Casei Județene a Creației Populare, apoi al Școlii Populare de Artă, funcționează aici până în 1971, interval în care inițiază și organizează, la Botoșani și Miorcani, Colocviile „Ion Pillat”. Mai e prezent de-a lungul timpului în „Ardealul”, „Claviaturi”, „Dacia rediviva”, „Plaiuri născăudene”, „Tribuna literară” (București), „Vremea nouă literară” (Buzău), „Gândirea”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Zarathustra”, „Universul literar”, „Cuvântul literar”, „Luceafărul” (Sibiu) etc. Din 1955 își publică versurile și articolele în „Scrisul bănățean”, semnând Marian Virgil, în „România literară”, „Luceafărul”, „Iașul literar”, „Clopotul” (Botoșani), unde iscălește și Valeriu Leonte, etc.

Opera literară:

- *Mătănnii pentru fata ardeleană*, Buzău, 1941;
- *Întoarcerea lângă pământ*, Brașov, 1942;
- *Întoarcerea lui Don Quijote*, București, 1972;
- *Vocile*, Iași, 1975;
- *Oameni pe care i-am iubit*, Iași, 1977;
- *Singurătate în Ithaca*, Iași, 1978;
- *Groapa cu lei*, Cluj Napoca, 1979;
- *Coșbuc în căutarea universului liric*, București, 1980;
- *Un lungan c-un geamantan*, cu ilustrații de Teodor Bogoi, București, 1981;
- *Autoportret în timp*, Iași, 1983;
- *Pe urmele lui George Coșbuc*, București, 1986;
- *Generația amânată*, ediție îngrijită de Oana Valea și Mircea Măluț, Cluj Napoca, 2002.

SÂNGEORZANUL, pseudonim cu care semna autorul unor culegeri de folclor în revista „George Lazăr” din Bârlad, condusă de Solomon Haliță. După unii ar fi chiar Solomon Haliță, alții exprimându-și opinia că ar fi un consătean cu el.

Cuprins

TRADIȚII	
SÂNGEORZANUL, <i>Cântece populare</i>	5
RESTITUIRI	
A. P. ALEXI, <i>Suspînul meu</i>	9
LAURENȚIU OANEA, <i>Statul romano-catolic unguresc din Transilvania</i>	11
LUCIAN VALEA, <i>Poezia pământului</i>	36
IDENTITATE	
M. AEGEA, <i>O stațiune balneară română</i>	41
BISERICA ÎN COMUNISM	
ALEXANDRU DĂRĂBAN, <i>Preoțimea din Sângeorz-Băi în primii ani de după instaurarea comunismului</i>	47
AUTORII	51
CUPRINS	53